Bucureştiul Cultural

Anul IV/Nr. 11 (74)
serie nouă
12 august 2008

Redactor-şef: GABRIELA ADAMEŞTEANU

Publicaţie bilunară editată cu sprijinul *ArCuB*

CRIŞAN MUŞEŢEANU

Muzeul de istorie integrează o civilizaţie într-un context mai amplu

GABRIELA ADAMEŞTEANU

Povestea Dimineţii pierdute

JAN WILLEM BOS

Corupţie – o mărturisire

DARIA GHIU

Marcel Iancu, un Bucureşti invizibil

ALEXANDRU CHIRIACESCU

Crâmpeie despre Bucureşti

● Câteva pagini despre Bucureşti? De ce? S-au scris, probabil, sute de mii. Multe strălucite, inegalabile. Cu iluzia, mereu zădărnicită, că s-ar putea surprinde esenţa, sâmburele durabil, că s-ar putea da contur unei entităţi imposibil de definit. Oraşul! S-a scris cu dragoste, cu ură, cu duioşie, cu lehamite... (Se află pe undeva o bibliotecă dedicată, care să le însumeze? Chiar nu ştiu...)

Despre care Bucureşti vrem să vorbim? Fiecare generaţie are, probabil, Bucureştiul ei. Poate chiar fiecare individ!

● Sigur, există şi clişee. Care se nasc, mor, uneori reînvie.... Micul Paris?! (Şi „micii parizieni“, cum zicea nenea Iancu?) Parol?

La urma urmei, chiar Parisul, până după 1870, când Haussmann încheia redesenarea marilor artere, şi chiar mai încoace, mai avea, dacă e să-i credem pe scriitorii vremii, destule pete de mizerie. Dar mahalalele „micului Paris“ erau şi după 1900 lipsite de canalizare, înecate în noroi şi gunoaie. Cum mai sunt şi azi în periferiile mereu, haotic, extinse.

Toate comparaţiile astea jinduitoare mi se par naive şi inutile. (Deşi, plimbându-mă într-o seară calmă şi caldă prin Praga, m-a încercat, recunosc, o undă de invidie faţă de concetăţenii bravului Švejk.) Oraşul e aşa cum îl facem noi, în fiecare zi. Şi, la rându-i, ne modelează în mare măsură. Ne merităm şi ne condiţionăm reciproc. Să lăsăm deci comparaţiile. Să privim circumspect şi explicaţiile, chiar dacă pot fi, într-o măsură, adevărate: pe meridianul nostru s-a *durat* puţin pentru că s-a *în-durat* mult. O fi aşa! Dar mai rămân semne de întrebare. O catedrală se durează într-o sută de ani. Dispare regele, principele, primarul, se schimbă o generaţie, chiar două. Nu şi proiectul!

● Apropo de Haussmann. A practicat un urbanism „chirurgical“, croind bulevardele Parisului – dintre care unul îi poartă numele –, demolând enorm şi expropriind fără prea multe scrupule sub protecţia autorităţii imperiale a lui Napoleon al III-lea. A schimbat – cu sacrificii uneori dureroase – cam 60% din vechiul Paris, trezind nemulţumiri profunde printre concetăţeni, aducând la faliment şi disperare mulţimi de neguţători şi meşteşugari. Mă gândesc la el ori de câte ori citesc despre propuneri de reaşezări urbanistice. Cam ce ar putea să facă un Haussmann în Bucureştiul contemporan?

● Un primar, unul dintre cei mai buni pe care i-a avut Bucureştiul – spune istoria – a încercat. A tăiat, dărâmând, desigur, edificii şi ciuntind proprietăţi, principalul bulevard care traversează oraşul de la est la vest. Până spre anii '90, pe bulevardul, redevenit azi Carol, între Rosetti şi Armenească, cam pe unde se află parcarea blocului Xerox, se afla, prinsă în zidul unei mici cofetării, o placă veche din marmură. Marca locul unde se aflase *„sfânta masă a bisericii Caimata“*. E biserica pomenită şi de coana prioteasă din cunoscuta schiţă a lui Caragiale, *„văduva lu' priotu Sava de la Caimata, care a dărâmat-o Pache, când a făcut bulivardu ăl nou“*.

● Şi Caragiale, şi contemporanii săi erau cârcotaşi, cum a fost, este şi va fi bucureşteanul întotdeauna. (Numai bucureşteanul? Poate că nu, dar de el sunt sigur.) Detestă prezentul, dar înjură schimbarea. *„Să se revizuiască primesc, dar să nu se schimbe nimica!“* Un edificiu nou în centrul urbei? Marele cârtitor îi remarcă maliţios *„capricioasele şi fantasticele sale învelitori prismo-piramidale; între care două mici cupole în unghiurile interioare ale aripelor arată clar trecătorilor uzul intim căruia sunt destinate încăperile de sub ele“*.

Aţi ghicit, e vorba despre actualul *Minister al Agriculturii*, Palatul Domeniilor, cum se numea atunci.

Despre *Bucureştiul lui* din anul 1896, chiar după intervenţiile spectaculoase ale harnicului primar Pache, Caragiale avea o părere netă, constatând *„indiscutabil această dragoste de strâmb, după mersul stradelor, după fizionomia pieţelor, după toate locuinţele particulare, şi mai ales după palatele noastre publice* (...) *Toate strâmbe... toate. O, ilustre arheolog, care vei trage în viitorul depărtat din ruinele sublime ale Bucureştilor esenţa civilizaţiunii noastre actuale, ce o să gândeşti tu despre capul meu şi despre al contemporanilor mei ?!“*.

● Dar ce va gândi acel arheolog despre Palatul Parlamentului, fostă Casă a Poporului. Nu, şedeţi blând, n-am nostalgii. Nici exces de admiraţie. Dar nici prea apăsate resentimente. Logica, bunul-simţ (şi amintirea acelor ani) îmi spun că ne-a costat – la propriu şi la figurat – mult prea mult faţă de cât puteam suporta. Sigur, figurează în nu ştiu ce ***Guiness Book***, după Pentagonul Americii. Sigur, marmura, cristalul candelabrelor, somptuozitatea numeroaselor săli... Generaţiile viitoare vor judeca liber, plăcându-le sau nu. Fără să le pese prea mult că e un edificiu emblematic al unei epoci blamate, izvorât dintr-o voinţă aberantă, strivitoare, obsedată de nemurire. Faraonic? Atunci o să dăinuie o mie de ani spre admiraţia viitorului?

(Continuare în pag. 2)

Programele ICR Viena 2008-2009

Pentru sezonul cultural de toamnă, *ICR Viena* pregăteşte câteva programe de mare anvergură, cum ar fi cea de a doua ediţie a festivalurilor de film şi de jazz, concerte extraordinare susţinute de Grigore Leşe şi de actriţa şi cântăreaţa maghiară Andrea Malek, precum şi participarea unui stand românesc la *Târgul de Carte BuchWien 2008*, aflat la cea de a 61-a ediţie.

Principala linie de programe prevăzută pentru anul 2009 este dedicată marcării a două decenii de la căderea comunismului în România. Sub motto-ul *Romania 20 Years After* vor fi organizate conferinţe şi dezbateri, proiecţii de filme artistice şi documentare, expoziţii şi performance. Mai mulţi parteneri importanţi ai *ICR Viena*, instituţii şi organizaţii din Austria şi-au exprimat deja susţinerea pentru această iniţiativă.

10 septembrie – Prelegere
În cadrul programului *Povestiri despre România. Sfaturi şi sugestii*, dr. Peter Schubert, purtătorul de cuvânt şi directorul editurii *Abaţiei Klosterneuburg*, vorbeşte despre ***Schimburile culturale dintre România şi Austria***. Prezentare multimedia.

18–19 septembrie – Literatură
Mini-turneu al autoarei de limbă germană Carmen Elisabeth Puchianu care prezintă volumul ***Amatorul de funeralii*** la Linz şi Salzburg.

25 septembrie – Literatură
În cadrul programului *Viena citeşte România*, Doina Rusti prezintă romanul ***Fantoma din moară***. Program realizat în cooperare cu *Societatea Austriacă pentru Literatură* şi cu editura *Polirom*.

26 septembrie – Anul European al Dialogului Intercultural
Dezbatere cu tema ***Info via Info-Sphere***. Participă coordonatori de site-uri din Austria şi România. În cooperare cu *Literaturhaus Wien*.

1 octombrie – Anul European al Dialogului Intercultural
Actriţa şi cântareaţa maghiară Andrea Malek interpretează romanţe şi chansonete austriece. Concertul are loc la Rote Bar (Volkstheater).

3–8 octombrie – hotROMania
Festival de Jazz Românesc, ediţia a doua. Realizat în cooperare cu *Radio ORF* şi clubul *Porgy&Bess*.

22 octombrie – Literatură
În cadrul programului *Viena citeşte România*, Gabriela Gavril prezintă romanul ***Fiecare cu Budapesta lui***. Program realizat în colaborare cu *Societatea Austriacă pentru Literatură* şi cu editura *Polirom*.

5–9 noiembrie – Festival de film românesc
Ediţia a doua. Vor fi prezentate filme de lung şi scurt metraj. Program realizat în cooperare cu *Centrul Cultural şi Cinematografic Urania* şi *CNC*. Cu sprijinul *Societăţii Austriaco-Române AustRom*.

14 noiembrie – Conferinţă de traductologie – ediţia a doua. În cooperare cu *Institutul de Romanistică*.

17 noiembrie – Literatură
În cadrul programului *Viena citeşte România*, Cecilia Ştefănescu prezintă romanul ***Intrarea Soarelui***. Program realizat în colaborare cu *Societatea Austriacă pentru Literatură* şi cu editura *Polirom*.

20–23 noiembrie – BuchWien
Participare la cel mai mare târg de carte din capitala Austriei. În cooperare cu *Institutul Cultural Român*, *Societatea Austriacă pentru Literatură*, *Kulturkontakt*.

28–30 noiembrie – Forum Romania VI
A şasea ediţie a conferinţei anuale pe teme de istorie, cultură, limbă şi civilizaţie română.

2 decembrie – Jazz
Concert al cvartetului internaţional *unu, daou, tri, chtar!* în cadrul căruia evoluează, la taragot, bănăţeanul Costică Olan. În cooperare cu *Asociaţia Culturală Sargfabrik*.

Crâmpeie despre București

(Urmare din pag. 1)

● Uneori, destul de rar, când mă smulg din cotidian, devin, însă, pentru o clipă... ei, da, recunosc, devin nostalgic. Îmi daţi voie să mai folosesc cuvântul? Şi, hai, recunoaşteţi şi voi, toţi trăim din când în când tentaţia de a dezgropa ceva din uitare.

Strada pe care am copilărit se numea şi se mai numeşte şi azi – har Domnului – Matei Voievod. Prin anii '49–'50, era încă o stradă liniştită. Trecerea unei maşini era un eveniment pentru copiii mahalalei care se întreceau să-i ghicească marca. În actul dotal al bunicii, frumos caligrafiat şi datat 1899, strada se numea *„Strada Mărcuţii din suburbia Popa Nan“*. Pentru a proteja *„dreptul de proprietate şi pacinică folosinţă“* al viitorilor însuraţei, invocă alte acte, mai vechi, de la 1869. Alte hârtii, şi mai vechi, caligrafiate pe două coloane, în ruseşte, poartă ştampila vulturului imperial al administraţiei Kiseleff. Nu m-am învrednicit până azi să le aflu rostul.

Nobleţea mahalalei! De ce nu? Legitimarea prin trecut, prin asumarea lui. La urma urmei, alături de elite, şi ei sunt istorie: olarii, tăbăcarii, pieptănarii, făinarii, chiristigiii, mahalagiii şi negustorii pomeniţi în numele uliţelor bucureştene. Ieşeau cândva să apere guverne provizorii sau să dărâme stăpâniri abuzive. Istorie majoră? Istorie măruntă? Cine le poate delimita?

● O parte din marele bulevard croit de Pache Protopopescu poartă, azi, din nou, numele vrednicului primar. L-a mai purtat, până prin '48. Îmi amintesc vag statuia lui Pache, dărâmată atunci când s-a schimbat şi numele bulevardului. Pe meridianul nostru orice regim politic încearcă să se legitimeze luptându-se cu amintirea trecutului, cu numele străzilor şi cu statuile. Suita denumirilor unei străzi sublimează istoria. Bulevardul din apropiere s-a numit, pe rând, Pache Protopopescu, apoi mareşal Tolbuhin, apoi, când amintirea mareşalilor de ocupaţie, cu pieptul înţesat de medalii, nu ne mai spunea mare lucru, bulevardul a devenit Bulevardul Republicii. Azi e din nou al lui Pache Protopopescu, dar în piaţeta cu acelaşi nume s-a ridicat, cam de vreun an, o statuie a lui Bălcescu. De ce acolo? Nu ştiu. E frumoasă? Nu ştiu! E dreptul celor de după noi să se pronunţe. Ca şi despre „nasturele lui Lis“ sau „ţeapa“ lui Ghilduş. V-am spus că bucureştenii sunt cârcotaşi!

● Aparent, în zonele scăpate de furia demolatoare a înnoirilor, multe străzi au rămas, până nu de mult, cam la fel cum mi le amintesc din copilărie. O străduţă învecinată poartă numele doamnei marelui voievod Matei: Elina Matei Voievod. O străduţă mică (stradelă i se zicea: îi auzeam pe vecini încercând să lămurească vreun trecător aflat în căutarea unei adrese confuze „a, nu, nu aici, poate pe stradelă“). În capătul ei, spre rău-famatul, astăzi, Mătăsari, se afla „Cinema Pache“ (Protopopescu), devenit „Cinema Popular“, apoi, după '90, o obscură sală de cursuri a unei la fel de obscure universităţi, apoi lăsat în paragină. Da, iar sunt nostalgic. Aici îmi făceam veacul, în copilărie, aici şi „la Florida“ (sală şi grădină), devenită apoi „Aurora“, apoi, din nou, „Florida“, apoi sediu de partid politic şi, în fine, demolat zilele trecute, cu toate amintirile mele. Oricum, şi pentru ce a mai rămas din vechiul cartier, schimbările, dorite sau nu, sunt inevitabile. Vechile case-vagon, incomode (şi urâte ar spune, probabil, arhitecţii), „stilul“ obişnuit al suburbiilor bucureştene pe la 1900, dispar pe rând. Tăvălugul care le demolează e împins de preţul terenului şi de calculele de rentabilitate; orice lamento pe această temă e inutil.

● Sigur, oraşul e mereu altul, al altcuiva, al altei generaţii. Care, la rândul ei, îl blestemă, îl iubeşte, îl regretă.

Ce discoteci sau mall-uri, atunci dărâmate, vor evoca, nostalgici, nepoţii mei peste 50 de ani, într-un Bucureşti care va începe să nu mai fie al lor?

Festivalul Național al Tradițiilor Populare – manifestare dedicată satului românesc autentic

În perioada 4–10 august 2008, s-a desfăşurat la Sibiu cea de-a şaptea ediţie a *Festivalului Naţional al Tradiţiilor Populare*, eveniment organizat de *Institutul Cultural Român*, prin *Direcţia Români din Afara Ţării*, în parteneriat cu *Complexul Naţional Muzeal „Astra“ Sibiu* şi cu sprijinul *Centrului Naţional pentru Conservarea şi Promovarea Culturii Tradiţionale*, *Ministerului Culturii şi Cultelor* şi al *Consiliului Judeţean Sibiu*.

La ediţia din acest an au participat ansambluri şi **grupuri folclorice din** comunităţile româneşti din Bulgaria, Serbia, Ucraina şi Republica Moldova, precum şi din **judeţele Bihor, Galaţi şi Ialomiţa.**

Festivalul a fost conceput ca o manifestare spectaculară şi interactivă, de dialog direct între actanţi şi publicul vizitator. Au fost prezentate, scenic sau nemijlocit, cele mai valoroase tradiţii culturale păstrate în viaţa comunităţilor rurale.

La festival au fost invitaţi reprezentanţi autentici ai tradiţiilor populare, săteni din ţară şi din jurul ei. Prezentările propuse au fost ferite de regizări academice şi de intervenţia unor norme proprii spectacolului cult, de provenienţă urbană.

Programul s-a deschis marţi, 5 august, în Piaţa Mare din Sibiu şi a cuprins ateliere de arte plastice, muzicale, coregrafice şi culinare, specifice fiecărei comunităţi participante. Zilnic, de miercuri până duminică, evenimentele au fost găzduite de *Muzeul Civilizaţiei Populare Tradiţionale „Astra“* din Dumbrava Sibiului. Festivitatea de închidere şi spectacolul de gală au avut loc duminică, 10 august.

Bucureştiul Cultural

Editat de ***Fundaţia pentru Cultură şi Drepturile Omului***, cu sprijinul ***ArCuB***

Redactor-şef: **Gabriela Adameşteanu**
Cronică literară: **Paul Cernat**; Cronică de teatru: **Doina Papp;** Cronica debuturilor: **Bianca Burţa-Cernat;** Cronică film/muzică: **Răzvan Brăileanu;** Arte vizuale: **Daria Ghiu**.

Secretar general de redacţie: **Cristina Spătărelu**; Tehnoredactare: **Nicolae Rusu**; Editare, corectură, contabilitate, difuzare: **Mara Ştefan, Ludmila Ionescu, Bogdan Iordăchescu**.

B-dul Nicolae Titulescu, nr. 95-103, sector 1, Bucureşti; Tel/fax: 222.93.44
Calea Victoriei 120; Tel/fax: 311.22.08, 314.17.76; www.revista22.ro ISSN - 1841 - 3048

DOINA PAPP

Festivaluri de vară: Teatro a corte Torino 2008

Spectacolul oraşului

Nu cred că există oraş mai mare sau mai mic din Europa care să nu-şi dorească să fie, vara, gazda unui festival necesar peisajului amorţit al vacanţelor. Cu excepţia Bucureştiului, inexistent din punct de vedere cultural în această perioadă a anului, care-şi consumă în schimb, frenetic, până la saturaţie, „festivalita“ toamna. Pe la alţii însă, pe lângă vedetele în materie, dacă ne referim la festivalurile de teatru, adică Avignon şi Edinbourgh, alte câteva locuri de pe continentul european încep să atragă atenţia. E şi cazul festivalului numit atât de sugestiv *Teatro a corte*, care are loc la Torino, de la sfârşitul lui iunie până la începutul lui august, cu unele intermitenţe. Mai exact, spectacolele sunt concentrate la sfârşiturile de săptămână, pentru a da astfel posibilitatea locuitorilor oraşului să participe, iar turiştilor să-şi organizeze un frumos program cultural.

Adevărat e că Italia cea plină de frumuseţi naturale şi artistice e ea însăşi un spectacol, dar nu întotdeauna poate călătorul are imaginaţie în a-l descoperi, aşa încât o sugestie de itinerar conceput după o viziune şi un concept poate îmbogăţi percepţia acestuia. Ca să nu mai vorbim de potenţialul valorizator al spectacolului teatral care, de la spaţiu la mişcarea actorului în cadru, creează perspective nebănuite oricărei împrejurări.

S-ar putea ca, în cazul oraşului Torino şi al regiunii Piemont, să fi funcţionat şi un alt motiv, acela de a redirecţiona interesul turiştilor spre aceste locuri poate mai puţin faimoase, dar, după cum s-a văzut, pline de surprize. Nu e întâmplător deci că în organizarea acestui festival sunt antrenate importante instituţii de resort, iar mapele noastre de întâmpinare erau doldora de cataloage şi materiale documentare despre frumosul ţinut de la poalele Alpilor.

Torino însuşi cu istoria şi legendele lui, ca fostă primă capitală a Italiei, este un oraş elegant şi frumos, evocând legăturile fundamentale cu familii regale franceze celebre, printre care renumita Casă de Savoia. Vestigiile gotice, dar mai ales patrimoniul arhitectural baroc sunt bogăţii de preţ ale acestei aşezări monumentale piemonteze dominate de Palatul Regal şi Palatul Madama, opere protejate *UNESCO*. Nicăieri n-am văzut plafoane mai somptuos decorate ca ale acestui din urmă impresionant edificiu, care găzduieşte azi *Muzeul Civic de Artă Antică* (în sensul propriu, nu istoric al termenului), iar grădinile imperiale proiectate de acelaşi mare arhitect – André Le Notre – care a creat Parcul Versaille nu sunt cu nimic mai prejos. Pieţe şi piaţete prin care oraşul respiră, grupuri statuare la tot pasul şi o geometrie impresionantă a arterelor trasate matematic particularizează în ansamblu situl urban în care epoca modernă şi-a pus şi ea amprenta. Putere economică importantă a Italiei, Torino are şi urmele unei istorii recente mai puţin glorioase, marca Mussolini, prin grandomania construcţiilor. Nimic însă nu iese din scară, iar cele câteva exemplare arhiecturale art nouveau îşi etalează discret decoraţia specifică. Se vede că oraşul nu a căzut niciodată pradă improvizaţiei şi amatorismului şi că dirigenţii, oricare-au fost ei, n-au fost lăsaţi să-şi facă de cap printr-o practică imobiliară inconştientă. A se lua aminte! În jurul oraşului, alte multe destinaţii istorice, palate şi castele ale ducilor şi conţilor de odinioară, bun al patrimoniul naţional: Rivoli, Moncalieri, Santena, Aglie, Venaria Reale, Polenzzo. În aproape toate, *Festivalul Teatro a corte* şi-a manifestat prezenţa, programând spectacole la care au participat artişti din toată Europa şi, bineînţeles, italienii. La Castelul Aglie, cu ocazia redeschiderii *Fontana dei Quattro Fiumi*,

Fundaţia Teatro Piemonto Europa a prezentat într-un *palcoscenico* acvatic un spectacol de muzică şi dans născut din *„întâlnirea senzuală şi onirică a celor două lumi vecine, zidurile şi apa“*. La cetatea romană Pollenzzo, artista franceză Dorothée Seltz a construit o instalaţie care să impresioneze *„cu al său gust special“*. La Castelul Rivoli, compania *Decor sonor*, tot din Franţa, a transformat monumentul într-un gigantic instrument muzical, creaţie a scenografului Michel Risse. La Palatul Venaria Reale, Jerome Thomas, creatorul spectacolului ***Libelula şi fluturele***, s-a folosit de tehnicile moderne pentru a insufla la propriu artiştilor energia zborului. Şi tot aici, Dmitri Korneevitch din Federaţia Rusă a prezentat numărul său funambulesc îmbinând visul cu realitatea, vrând să oprească timpul pentru a ne arăta frumuseţile lumii. Mimi din Anglia, dansatori din Belgia, spectacole de stradă din Spania au animat celebra Piaţa Casello şi Piaţa Palatului Regal. N-au fost uitate nici incintele tradiţionale, sălile de teatru ale oraşului, multe amenajate pe locul unor foste ruine, unde publicul a putut vedea spectacole mai mult sau mai puţin clasice, cel puţin din punctul de vedere al spaţiului.

Confesiunea unui director de festival: Beppe Navello

Festivalul nostru e tânăr. S-a născut cu acest titlu: *Teatro a corte* acum trei ani, pe temelia unui alt festival – *Teatro Europeo* – început în anul 2000. Ne-am dezvoltat cu contribuţie de la *Ministerul Activităţilor Culturale* din Italia şi cu subvenţie de la regiunea Piemont, ieşind în afara oraşului în rezidenţele regale. Dar statutul festivalului, vocaţia sa, priveşte creativitatea. O creativitate la frontiera formelor şi a limbajelor specifice. Ne interesează spectacolele care folosesc diferit, imaginativ aceste limbaje, de la text la video-proiecţii, de la muzică la dans, de la pantomimă la instalaţia de lumini şi sunet. De aceea invităm plasticieni, muzicieni, actori, regizori, artişti de diferite formaţii pentru a crea forme noi de specatcol în minunatele situri arhitecturale ale regiunii noastre. Vrem să valorizăm acest gen de teatru ca artă a spectacolului. Avem consilieri pretutindeni în Europa care ne semnalează lucruri de acest fel, dar cel mai mult ne bazăm pe comenzile speciale adresate unor artişti care vin şi văd în prealabil locaţiile şi propun apoi spectacole speciale, adecvate acelor locuri. E un festival care prezintă, de aceea, mai ales premiere. Când sunt întrebat unde e istoria în aceste spectacole, răspund că preferinţa mea e contemporaneitatea. Asta nu înseamnă că am prejudecăţi, dar chiar şi când e vorba de un text clasic publicul apreciază creaţiile care-şi pun probleme în legătură cu locurile unde se prezintă cu oamenii care vin să le vadă. Aşa cum a fost acel minunat spectacol de la Castelul Rivoli al companiei franceze care lucrează cu sunetul şi materia (pietrele, metalele), inventând un nou concept teatral. Acesta e drumul pe care vrem să-l urmăm. Bineînţeles, sursa poate fi şi legenda locurilor în care se dau reprezentaţiile şi, în acest sens, tocmai suntem în discuţii cu un scriitor torinez care vrea să scrie ceva legat de Venaria Reale. Cu condiţia ca scenariul lui să implice inovaţie formală şi un metisaj al limbajelor. Suntem încurajaţi în tot ce facem de interesul publicului, care vine în număr mare să vadă spectacolele din festival, să trăiască emoţii diferite în aceste locuri minunate ca arhitectură, istorie şi cultură. Am constatat un interes pentru colaborarea cu festivalul nostru şi din partea oamenilor de teatru, a artiştilor înşişi, care acceptă propunerea noastră contribuind la un schimb internaţional fructuos în materie. Eu însumi am lucrat în anul trecut un spectacol în coproducţie cu Franţa, intitulat ***Cinema***, un spectacol despre filmul mut, deci fără cuvinte, care acum călătoreşte în lume. (Torino are cel mai mare şi interesant muzeu al cinema-ului din lume n.n.). Multe dintre aceste proiecte au valoare de cercetare, pentru că astăzi, în epoca atâtor concurenţe, între care aceea a televiziunii este cea mai acerbă, teatrul trebuie să găsească forme noi, atrăgând interesul publicului, forme care, având fineţea şi subtilitatea teatrului, să folosească şi alte limbaje ale timpului. Teatrul nu mai este o artă populară. Are publicul său, pe care trebuie să-l provoace mereu cu forme noi. Nu cred că Alfieri, marele nostru clasic, ar fi de altă părere, chiar dacă vestitele lui tragedii au rămas doar obiect de studiu la şcoală.

Teatrul ecvestru, un unicat

Nu ştiu dacă denumirea aceasta – teatru ecvestru – a fost omologată, dar ceea ce a prezentat la manejul de la Druento trupa *Le Théâtre du Centaure* din Franţa, sub conducerea lui Camille Manolo, este cu adevărat un unicat.

Nu neapărat pentru că n-am mai văzut, ci mai ales pentru că nici nu cred că ideea poate fi imitată. Trei actori îndrăgostiţi de cai, cu proprietăţi speciale de a comunica cu aceste animale minunate (doi cai şi un măgăruş), ne-au spus o poveste substanţială şi emoţionantă despre lumea mecanizată în care trăim, despre nevoia de afectivitate şi sentimentele naturale la care oamenii râvnesc. Caii putere ai mecanismelor de pe ecranele care ne priveau ameninţător şi caii adevăraţi, într-o dispută i-aş spune istorică, invocă o altă clasică contrapondere între tehnologia dominantă şi natura vieţii. Zgomotele asurzitoare ale agregatelor industriale la concurenţă cu o celebră arie de operă, care se prelinge duios pe lângă urechi, homo-tehnologicus în alternanţă cu sălbaticul aborigen intrând pe măgăruşul lui ciufulit în viaţa unor oameni în criză.

Ce dresaj, ce eleganţă ritualică a mişcărilor, ce frumuseţe şi câtă simplitate în acest spectacol-poem care se numeşte ***Cargo***, dar se termină ca un basm. Amazoana călare dispare în apele adânci ale unui vis de iubire, iar noi privim fascinaţi şi am vrea ca ea să-l reîntâlnească pe sălbatic acolo, în adâncurile care să le protejeze dragostea. Sigur, mai e şi alegoria transformării celor două entităţi, calul şi actorul, într-una, de unde şi aluzia la anticul centaur. Dar poezia legăturii dintre om şi animal, reîntoarcerea la natură, la originile comune ale vieţii e mult mai puternică în acest spectacol. Mi-a plăcut enorm, şi acolo, pe nisipul manejului de la Druento, sub o ploaie măruntă de vară, am simţit aproape respiraţia universului.

Apariţie, dispariţie cu Beppe Navello

Cargo cu *Théâtre du Centaure*

(foto: Lorenzo Passoni)

DARIA GHIU

Marcel Iancu, un Bucureşti invizibil

Marcel Iancu, arhitect
16 iulie, librăria *Cărtureşti* – lansare *Traseu urban Marcel Iancu*
15 octombrie – lansare album bilingv Marcel Iancu

„...Fereastra, foarte mare, mai mult decât dublă, era mereu luminată. Vila, modernă de tot, se distingea albă, umbroasă, cu linii geometrice şi balcoane dreptunghiulare. Fereastra era ca un far în noapte, spre câmpul dinspre Floreasca, înspăimântător de plin de viaţă, la etajul al doilea (...)." Aşa descrie Camil Petrescu, în ***Patul lui Procust***, casa doamnei T. Nefiind neapărat o descriere spectaculoasă, ea devine emblematică pentru imaginea Bucureştiului anilor '30. Bucureştiul ***Patului lui Procust***, apărut în 1933, este Bucureştiul modern, al deschiderii bulevardului Brătianu, al nebuniei progresului, al arhitecturii moderniste revoluţionare şi al mobilierului cubist, al cubismului ca „stil al epocii", al simplităţii geometrice, este Bucureştiul ***Contimporanului*** avangardist şi deci al lui B. Fundoianu, Felix Aderca, Miliţa Pătraşcu, Maxy, Victor Brauner, Camil Petrescu, Ion Vinea şi Marcel Iancu.

Traseu urban Marcel Iancu – Începuturile arhitecturii moderne în Bucureşti. Case şi imobile construite între 1929-1938 este un proiect în premieră în Bucureşti, iniţiat de către *Asociaţia „E-cart.ro"* şi *Fundaţia pentru Arhitectură şi Urbanism „Simetria"*. Lansată pe 16 iulie la librăria *Cărtureşti*, harta acestui traseu-incursiune în Bucureştiul arhitecturii moderniste face parte dintr-un proiect foarte vast, care va continua în toamnă, pe 15 octombrie, cu lansarea unui album bilingv ce va cuprinde texte scrise de către arhitecţi şi cercetători, cât şi de specialişti în legislaţie şi în turismul cultural. De asemenea, cartea va avea şi un insert al artistului elveţian Erik Dettwiller. Alături de harta deja apărută şi de carte, proiectul ***Marcel Iancu, arhitect*** implică şi realizarea unui film documentar, în regia lui Paul Negoescu. Totul va fi, de asemenea, însoţit de o conferinţă de specialitate, ţinută de către cercetători ai operei lui Marcel Iancu din ţară şi din străinătate, precum şi de o expoziţie de fotografie Teodor Graur, a caselor şi imobilelor construite de Marcel Iancu în Bucureşti.

Proiectul *Asociaţiei „E-cart.ro"* şi al *Fundaţiei pentru Arhitectură şi Urbanism „Simetria"* este un eveniment de o foarte mare importanţă. Primul pas, cel al trasării hărţii caselor şi imobilelor ce poartă semnătura Marcel Iancu, este deopotrivă o incursiune în viaţa pictorului, graficianului şi arhitectului, cât şi o lecţie de urbanism, introducerea într-un Bucureşti interbelic nou, liberal, un „Bucureşti modern", al totalei schimbări stilistice şi al revoluţiei formelor şi liniilor.

Coordonat de către Doina Anghel, Angelica Iacob şi Alexandru Beldiman, proiectul e documentat şi de către Ana Maria Guguian, Mihai Plămădeală, Augusta Milena Pop şi Silvanea Râpeanu.

„Văd nevoia urgentă de a reface Bucureştiul...", *„Ceea ce se poate face azi în Bucureşti nu se va mai putea realiza niciodată. Stilul modern cere urbanismul modern"*; *„Oraşul nostru, capitala ţării, este hotărât chemat să îmbrace un scop şi o formă europeană"*, scria Marcel Iancu în 1934-35. Întors din Occident în 1921, devine în Bucureşti redactor, alături de Ion Vinea, al revistei de avangardă ***Contimporanul***, până în 1932. Aici îşi expune concepţiile sale estetice despre noua viaţă a oraşului. Iancu studiase arhitectura la Zürich, unde, împreună cu Tristan Tzara, face parte din grupul fondator al mişcării Dada, alături de Hugo Ball şi Hans Arp. În aceşti ani, cunoaşte toată avangarda europeană, iar în 1918 formează ***Das Neue Leben***, cu Giacometti, Hans Arp, Baumanm şi Tauber. Odată întors în ţară din miezul lucrurilor, din miezul avangardei europene, Marcel Iancu începe diseminarea principiilor sale şi a arhitecturii sale. Vila Jean Fuchs, din strada Negustori, azi foarte deteriorată, construită între 1927 şi 1929, este, conform lui Iancu, *„prima casă modernistă din Bucureşti"* şi cea dintâi din ţară. Casa este primită cu scepticism de către locuitorii caselor vechi boiereşti, dar provoacă senzaţie. Încet, încet, Marcel şi fratele său, Iuliu, care îşi deschid *Biroul de Studii Moderne,* sunt legitimaţi ca arhitecţi şi, mai ales, sunt asaltaţi de comenzi. Se pare că, până în 1941, când va părăsi România şi va pleca în Israel, unde se va stabili definitiv, Iancu va construi în Bucureşti 40 de case şi imobile.

Imobilul Solly Gold, str. Hristo Botev, nr. 38

Imobile construite de Marcel Iancu

Zona de Nord Sectorul I Galben
1. Vila Maria Lambru (1928) Str. Popa Savu nr. 5
2. Imobilul Bazaltin (1935) Piaţa Charles de Gaulle nr. 2
3. Vila Paul Wexler (1931) Str. Grigore Mora nr. 36
4. Vila Florica Reich (1936) Str. Grigore Mora nr. 39
5. Vila Florica Chihăescu (1930) Şoseaua Kiseleff nr. 49
6. Vila Hermina Hassner (1937) Str. Pictor Iscovescu nr. 32
7. Vila Emil Pătraşcu (1937) Str. Pictor Ion Negulici nr. 19

Zona centrală Sectorul II Negru
8. Imobilul Herman Iancu (1926) Str. Maximilian Popper nr. 55
9. Imobilul Jacques Costin (1933) Str. Paleologu nr. 5
10. Imobilul Clara Iancu (soţia artistului, 1931) Str. Caimatei nr. 20
11. Imobilul Frida Cohen (1935) Str. Stelea Spătarul nr. 17
12. Vila Paul Iluţă şi laboratorul (1931-1935) Str. Olari nr. 23
13. Imobilul Poldi Chapier (1935) Str. Dimitrie Onciu nr. 16 A
14. Casa Poldi Chapier (1929) Intrarea General Ipătescu nr. 4
15. Imobil proprietar necunoscut (1935) Str. Pictor Ştefan Luchian nr. 3
16. Imobilul Alexandrescu (1935) Str. Traian nr. 179
17. Vila Jean Juster (1931) Str. Silvestru nr. 5
18. Imobilul Solly Gold (1934) Bd. Hristo Botev nr. 38

Vila Florica Reich, str. Gr. Mora, nr 39

În perioada comunistă şi după 1989, unele dintre construcţiile sale vor fi demolate, altele sunt astăzi puternic deteriorate. Proiectul ***Marcel Iancu, arhitect*** pune accentul şi pe interesanta mutaţie şi „reconfigurare din punct de vedere social" a spaţiilor construite de Iancu – printr-o investigaţie din punct de vedere socio-antropologic, privindu-i pe proprietarii şi locuitorii de mai apoi ai imobilelor, a „fenomenului naţionalizării şi al retrocedării patrimoniului", ce furnizează importante informaţii şi date de istorie recentă şi de întreg secol XX bucureştean.

Cel care a făcut arhitecturii moderne româneşti *„transfuzia de idei vitale şi nou"* (aşa cum îl consideră în acele vremuri colegii săi de la revista ***Oraşul***) este astăzi redat lumii culturale române, printr-un act necesar, un act de cultură care pune în valoare un val încă ignorat de către conştiinţa intelectuală românească. Un val de patrimoniu şi de valoare urbană ce pare încă neasimilat şi neasumat. Câţi dintre noi pot construi imaginea mentală a clădirilor construite şi proiectate în anii '30 de către Marcel Iancu? Câţi dintre noi pot descrie această mutaţie în arhitectura interbelică? Liniile şi unghiurile drepte, ferestrele-vitrină, geamurile-hublouri de vapor, casele tip imobil de câteva etaje. Bulevardul Brătianu este cubist. Traversăm zilnic un Bucureşti al arhitecturii moderniste, dar nu am învăţat încă să-l apreciem, să-l considerăm patrimoniu, nu am învăţat să-l privim, să-l gustăm, să-l retrăim din perspectiva prezentului. Bucureştiul nu este doar al arhitecturii neoclasice de sfârşit de secol XIX, este şi Bucureştiul arhitecturii liberale, Bucureştiul construit în pas cu mişcările europene, e un Bucureşti revoluţionar, foarte modern, „de stânga", al clasei de mijloc interbelice. Este Bucureştiul noului, iniţiat de către unul dintre cei mai importanţi membrii ai avangardei româneşti şi unul dintre fondatorii mişcării Dada!

Harta lansată în premieră de *E-cart.ro* şi *Fundaţia „Simetria"* trasează două zone bucureştene, denumite, în anii interbelici, sectorul I Galben – zona de Nord, rezidenţială, în jurul Pieţii Charles de Gaulle – şi sectorul II Negru – zona centrală (Bd. Corneliu Coposu – Carol I – Pache Protopopescu) – şi cuprinde 18 clădiri Marcel Iancu pe care iniţiatorii proiectului şi le doresc intrate într-un circuit cultural al Bucureştiului.

Marcel Iancu, arhitect, demarat pe 16 iulie cu ***Harta traseului urban al începuturilor arhitecturii moderne,*** e un proiect lăudabil, foarte bine construit de către iniţiatorii săi, Doina Anghel şi Angelica Iacob, şi extrem de necesar într-o continuă descoperire a Bucureştiului, o capitală ce pentru mulţi dintre noi, din ignoranţă, s-a transformat într-un oraş epuizat, neinteresant, care nu are nimic de oferit sau a cărui „ofertă" se opreşte la începutul secolului XX şi continuă abia către ultimii ani ai veacului trecut, nereuşind să facă vizibilă şi să pună în valoare imaginea uneia dintre cele mai interesante perioade artistice şi urbanistice româneşti. Harta tocmai asta face şi te invită s-o deschizi şi s-o parcurgi nu doar cu privirea, ci şi cu pasul, într-o zi frumoasă de august bucureştean, pe urmele unuia dintre iniţiatorii arhitecturii moderne bucureştene şi important artist român, Marcel Iancu.

DANIEL CRISTEA-ENACHE

Un discurs îndrăgostit

Cum îi citim pe autorii noştri din secolele trecute? Lăsându-i deoparte pe cei foarte mari, excepţiile de la normă, evadaţii din pluton şi din context, care este cea mai potrivită modalitate de a vizualiza şi a înţelege majoritatea mai puţin dăruită? Şi care este criteriul adecvat de analiză şi evaluare? Să fim sinceri şi să recunoaştem că nu dintr-o imperioasă necesitate literară îi recitim pe Văcăreşti, Asachi, Cârlova, Bolintineanu, ci – dincolo de obligaţiile didactice – dintr-o vagă disponibilitate şi din nevoia de a întregi o schemă de evoluţie. O critică aplicată, obiectivă, într-o grilă estetică, i-ar distruge. Producţia lor este atât de tatonantă şi de stângace, sub raport artistic şi lingvistic, carenţele sunt atât de evidente, încât versurile îngălbenite se pretează de minune unei lecturi parodice. Intertextualitatea îngroşată, parafraza ironică par singurele fire de contact între lectorul de azi, trecut prin experienţa modernităţii şi a postmodernităţii, şi versificatorul abundent şi naiv de secol XIX.

Neputând sau, mai bine zis, nevrând să fie orientată estetic, critica unui trecut rămas fixat în trecut şi rezervat numai specialiştilor în acel trecut îşi deschide compasul, renunţă la exigenţă şi devine, în sens larg şi încăpător, culturală. Ea nu mai punctează efectele literarităţii, ci mizele autorilor; nu individualitatea artistică (inexistentă ori precară), dar legăturile cu epoca, injoncţiunile ideologice şi influenţele sociale. Ideologie, sociologie, psihologie, antropologie, istoria mentalităţilor, istoriografie propriu-zisă: orice, numai critică literară, nu. Lipseşte deocamdată literatura care s-o angajeze. Obiectul complet „inocent“ din acest punct de vedere trebuie, pentru a ne mai spune totuşi ceva, să fie supraînălţat, suprainterpretat, *inventat*.

Este exact ceea ce face Eugen Simion în ***Dimineaţa poeţilor***, pe urmele maestrului său „ascuns“, G. Călinescu. Pentru mentorul declarat al autorului „şaizecist“, modernistul E. Lovinescu, trecutul nostru cultural este mort şi îngropat în studiile de specialitate. Criticul literar e dator să scrie *Istoria literaturii române contemporane*, surprinzând mutaţia valorilor şi fixarea lor (relativă, pe termen lung) într-o formulă estetică de epocă nouă. Dimpotrivă, pentru autorul ***Istoriei literaturii române de la origini până în prezent***, nici literatura, nici critica ei nu se pot dispensa de ceea ce le precede. Totul are legătură cu tot, într-un organicism urmărit consecvent şi, la nevoie, întărit cu proteze analogice şi metaforice. Lovinescu îşi mută privirea dinspre trecut înspre contemporaneitate, atrăgându-ne atenţia că nu există alternativă la această translaţie. Călinescu parcurge tradiţia (destul de firavă, de altfel, la noi) tocmai prin prisma modernităţii, într-o fascinantă lectură inversă.

Luându-şi ca aliaţi şi trei critici de calibru precum Bachelard, Barthes şi Jean-Pierre Richard, Eugen Simion a publicat, în 1980, această carte încântătoare, eliberată de obligaţiile strâmt-istoriografice şi profitând la maximum de permutările şi combinaţiile eseului. Volumul de faţă este a patra ediţie, suplimentată prin două capitole noi: unul despre Asachi, celălalt grupând poeţi minori sub titlul ***Universuri imaginare la 1850***. Cu aceste adăugiri consistente, ***Dimineaţa poeţilor*** păstrează dispunerea iniţială. În prima secţiune avem capitole distincte, analize în succesiune şi medalioane ale unor poeţi consideraţi individual; în timp ce a doua, ***Spitalul Amorului***, e un eseu „transversal“, urmărind naşterea concomitentă a conştiinţei erotice şi a celei lirice. De data aceasta, lui Roland Bartes îi e asociat Denis de Rougemont, *et pour cause!* Vedem, pe parcurs, un (meta)discurs îndrăgostit, dublând jelaniile amoroase ale petrarchizantului Conachi ori invectivele împotriva *„muierii rele“* ale vitriolantului Anton Pann. Un discurs al criticului îndrăgostit de propriile personaje, smulse din magma începutului de

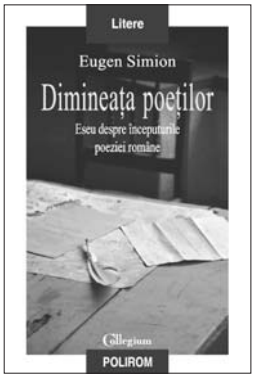

Eugen Simion, ***Dimineaţa poeţilor. Eseu despre începuturile poeziei moderne***, ediţia a IV-a revăzută şi adăugită, postfaţă de Valeriu Cristea, colecţia *„Collegium“*, *Polirom*, Iaşi, 2008

drum şi supralicitate, regizoral, în dimineaţa literaturii noastre. Critic de construcţie, dar şi de fineţe, Eugen Simion nu cade în capcana de a face din negru alb şi a răsturna raportul just, mărind artificial statura acestor scriitori. (Dacă citim cu atenţie ***Istoria*** lui Călinescu, vedem că şi acolo obiecţiile, rezervele, penalizările dure există, acoperite însă de splendoarea frazei.) Nu interesează aici, precizează autorul în mai multe rânduri, chestiunea valorii, realizarea deficitară şi de multe ori rizibilă a poemelor. Centrul de interes e altul: *peisajul* fiecărui versificator, forma lui de sensibilitate faţă de lucruri, predispoziţiile, ataşamentele, opţiunile din care să poată fi desprinse, critic, *figurile* sensibilităţii şi mitologia lirică personală. Pluritematismul lui J.-P. Richard e asumat şi totodată completat „pe orizontală“. Criticul român e interesat, cum însuşi spune, şi de suprafeţele textelor, nu numai de *pivniţele* lor.

Fie că e adoptată scrupulos sau adaptată creator, metoda critică nu are valoare în sine; şi nici o eficienţă garantată. Ea îşi verifică posibilităţile şi soliditatea prin rezultatele interpretative ale celor care o utilizează. În cazul lui Eugen Simion şi în acesta, particular, al ***Dimineţii poeţilor***, rezultatul este unul de vârf. E poate cea mai frumoasă carte a unui autor cu o bibliografie masivă: o proză critică sclipitoare, citită nu atât pentru poeţii comentaţi, cât pentru cel care îi comentează. Deşi deliciile scriiturii sunt, pentru criticul „şaizecist“, mai mari în secţiunea ***Spitalul Amorului***, prima şi cea mai substanţială parte a volumului, cea a capitolelor relativ autonome, îmi place mai mult. Se împacă, într-un chip fericit, rigoarea istoriei literare (încadrare, contextualizare, urmărirea surselor şi a filiaţiilor, fixarea pionieratelor şi sesizarea schimbărilor de cod cultural) cu asociativitatea plastică a eseului brusc desprins de factologie. Fiecare portret de poet e impecabil realizat; şi dacă regreţi ceva, este faptul că, o dată medalionul realizat, capitolul se încheie. Urmează însă un altul, la fel de pregnant, punând într-o lumină înnoitoare scriitori pe care se pusese praful istoriei literare...

Aceasta-i metoda, călinesciană, de a-i resuscita. Îi transformi în personaje ale propriului destin şi îi faci să exprime, în individualitatea lor omenească şi în cea ezitant-artistică, spiritul unei epoci. Un întemeietor este, fireşte, Ienăchiţă Văcărescu, *„dregător în lumea gramaticii“*, luptându-se cu o limbă românească neîncropită şi – simultan – cu dorinţele lui erotice căutând un limbaj mai suplu. Urmează Alecu Văcărescu, *„ticălosul poetic“*, cu scamatoriile lui de profesionist al iubirii. Acesta îşi ia motivele de peste tot, prefirând clişeele pe o notă *„intimă şi lasciva“*. Pe jurămintele lui amoroase, fireşte, nu se poate conta. Cu totul alta e situaţia la Nicolae Văcărescu, *„gospodarul unei familii risipitoare“*. În ce-l priveşte, plăcerile nu trebuie să zdruncine, Doamne fereşte!, temeliile firii. Ceea ce se reţine la el (în contrast cu prestidigitaţiile lui Alecu) este confesiunea stăpânită.

Abia cu Iancu Văcărescu poezia se deschide spre formele lumii materiale, într-o prefigurare a ceea ce, ulterior, va putea fi urmărit şi decodat tematist: felul special al poeţilor de a se apropia de obiectul liric, demersul lor. Văcărescu încearcă să treacă de la versuri la Poezie, adică la un veritabil proiect spiritual. Un caz interesant, cu tot limbajul său *„gloduros“* şi lirismul *„complet asfixiat“* de referinţele clasice, îl reprezintă Gheorghe Asachi (nedreptăţitul primei ediţii). El e un ferment social şi cultural, în *„junea Românie“*, iar în poezie pendulează între Petrarca şi Lamartine. Are o amplitudine destul de mare, iar ***Meditaţia unui îmbătrânit poet***, citată extensiv de Eugen Simion, e o splendidă pagină confesiv-testamentară.

Vasile Cârlova, ca toţi preromanticii, îşi găseşte bucuria în durere, făcând, paradoxal, un spaţiu securizat tocmai din această *„vale a plângerii literare“*. La Heliade-Rădulescu, spirit monstruos sintetic, de o uriaşă trufie generatoare, Poezia îşi capătă majuscula. Ea nu e doar o manifestare a eului, ci conştiinţa vie a naţiei, cu rolul de a forma o limbă şi a crea o mitologie. Discursul *„oniric naţional“*(!) este specialitatea lui Heliade, care vede Cosmosul fie în stare de ebuliţie, fie ca un templu impunător, într-un *„grandios ordonat“*. La antipod se află Grigore Alexandrescu, un spirit *„cuviincios clasic“*, fără disperări biblice, un artizan care îşi *dichiseşte* la nesfârşit versurile. *Desăvârşirea*, susţine criticul, e la el o figură a răbdării şi sterilităţii. Ceea ce nu s-ar putea spune şi despre prolificul Bolintineanu, poet cu o mentalitate integral romantică, parodiat de generaţii succesive de şcolari, în cinicul secol XX. Citindu-i cu răbdare poemele lungi şi indigeste (după lectura lui Asachi, i-ar fi fost mai uşor), Eugen Simion îl reabilitează oarecum pe acest retor liric neconştient de propria retorică. Îi desprinde notele de senzualitate şi stările de *„puritate matinală“*, schimbându-ne puţin optica asupra bombasticului literator.

În fine, cu Vasile Alecsandri, spirit sănătos, terestru, *„un Bolintineanu mai puţin nebun, un Eminescu fără metafizică“*, suita de portrete se încheie. Capitolul este mai lung şi mai dens, fiindcă personalitatea lui Alecsandri e mai complexă, limba şi limbajul poetic, mai bine fixate, *peisajul* şi demersul liric, mai vizibile. Finalul contribuţiei despre *„veselul Alecsandri“* marchează, cu aceeaşi exactitate şi expresivitate, sfârşitul *dimineţii* poeziei româneşti: *„O figură nouă se deschide în lirismul lui explicit:* figura indeterminării şi ambiguităţii, *proprie poeziei moderne“*. (p. 231).

O linie de evoluţie remarcabil trasată într-o carte a criticului „amorezat“ de obiectul său de studiu, într-un discurs inventiv şi atât de personal, deopotrivă îndrăgostit şi seducător.

Întâlniri Franco-Române în Mediterana

Asociaţia „Dacia-Mediterana“ va organiza, în perioada 16–20 octombrie 2008, a 13-a ediţie a *Întâlnirilor Franco-Române în Mediterana*, care vor avea loc la Sete şi în împrejurimi.

Tema dominantă a manifestării va fi *Invitaţie la călătorie*. Despre ce călătorie este vorba? Despre o călătorie în România, evident, la care publicul va fi invitat. Căci încă din toamna lui 2008, în cadrul acestei teme, va fi pusă în discuţie pregătirea ediţiei din 2009 a manifestării care, pentru prima dată, se va desfăşura în România, în perioada verii 2009, la *Centrul „Mihai Eminescu“* din Ipoteşti, aproape de oraşul Botoşani, în Bucovina.

Asociaţia „Dacia-Mediterana“ trebuie să-şi pregătească încă de pe acum strategia de a conduce această operaţiune mai delicată, în măsura în care va trebui să pună la punct o coorganizare la distanţă cu partenerul român. De aceea, organizarea ediţiei *Întâlnirilor Franco-Române* din 2009 va fi definită de către cei doi parteneri încă din luna august viitoare. Punctele importante ale programului vor fi stabilite în mod egal.

În cadrul acestui proiect, partenerii îşi propun mai multe obiective:

- regăsiri cu mai mulţi prieteni români, printre cei care de mai mult de 10 ani ne-au vizitat la Sete; sunt mulţi artişti sau personalităţi de renume în ţara lor;
- o acţiune de reciprocitate care va consta în a oferi publicului român o privire generală asupra specificităţii culturale şi socio-economice din Sete, din Herault şi, mai departe, exprimarea anumitor trăsături de cultură franceză, considerată într-un sens larg, graţie participării artiştilor şi altor invitaţi;
- descoperirea României şi, în mod special, a regiunii Bucovina de către turiştii veniţi din Franţa şi pentru care un întreg program de activităţi va fi propus la faţa locului;
- întâlnire cu populaţia locală din lumea rurală, cu tradiţiile ei, sau cu locuitorii oraşului Botoşani;
- plimbări pe jos şi VTT în parcul cultural recent creat cu ajutorul *Comunităţii Europene*;
- vizită la mănăstiri, cu posibilitatea unui scurt sejur;
- descoperirea diferitelor forme de artizanat şi degustarea unor produse locale etc.

Un spaţiu amenajat va fi prevăzut pentru călătorii care fac camping. Vor fi oferite informaţii utile şi despre alte forme de cazare şi despre posibilităţile de transport către locul respectiv vara viitoare.

Încă de pe acum, persoanele interesate de proiectul nostru ni se pot alătura în vederea realizării acestuia, contactând *Asociaţia „Dacia-Mediterana“*.

Adresa poştală: 170 Chemin de la Valcaude, B. P. 353, 34204, Sete Cedex.

Site Internet: www.dacia-mediterranee.org

Tel / fax: 0467. 74 .23.55

PETRU CIMPOEŞU

Omul din invizibil

(prefaţa romanului *Ghiţă*, de Cătălin Gavriliu)

Cătălin Gavriliu ar fi putut şi ar fi meritat să-şi publice de mult timp prima carte. Nu ştiu care ar fi trebuit să fie aceasta. A scris şi proze scurte, şi romane, şi piese de teatru. Dar nu s-a grăbit. Răbdarea şi un anumit mod defetist de a fi l-au ţinut în afara competiţiei. Poate şi un anumit orgoliu. Căci omul acesta, în definitiv timid, ţinteşte la vârf. Se vrea egal cu cei mai buni.

Din păcate, în urmă cu câţiva ani, o boală necruţătoare a început să ridice un zid de ceaţă între el şi ceilalţi. El nu ne mai vede pe noi, cei din lumea vizibilului. Am scris într-un alt context că există lucruri pe care nu le vedem decât în întuneric, sau închizând ochii. Gavriliu nu are nevoie de acest artificiu. El trăieşte într-un univers în care forma lucrurilor se constituie din însuşiri străine luminii. Are acces direct la invizibil. În matematică se spune că, pentru ca două lucruri să poată fi adunate, trebuie ca ele să aibă cel puţin o asemănare şi cel puţin o deosebire. Cel puţin câte o însuşire comună şi cel puţin câte o însuşire diferită. Altfel spus, pentru ca două lucruri să poată fi adunate, ele trebuie mai întâi să poată fi scăzute. Compoziţia literară e o astfel de adunare, căci înţelesul unei propoziţii depinde de înţelesul fiecăruia dintre cuvintele care o compun, dar cuvintele au înţeles numai împreună cu legăturile dintre ele, în cadrul unei propoziţii. Legături invizibile şi, mai mult, indefinibile, ceea ce poate crea impresia falsă că nu ar exista. Pe această cale ajungem a defini invizibilul real!

Cătălin Gavriliu s-a familiarizat cu invizibilul şi se duce către acesta cu ochii mari. Forma, pe care noi o asociem în mod obligatoriu şi involuntar vizibilului, el o asociază emoţiei. Astfel, lucrurile devin ceea ce sentimentul face din ele. Abisul lor se demască brutal.

Poate de aici vine şi impresia că proza lui conţine o anumită brutalitate, uneori exhibată. Personajele lui sunt nişte „apucaţi" în derivă, fantaşti într-o lume a materialismului grosier. Chiar dacă mediul în care ele se mişcă pare să ne fie la îndemână, căci subiectul e ales cel mai adesea din realitatea imediată, scriitura lui Gavriliu transformă, pe urmele lui Blecher, această realitate în irealitate. Întâmplările au ceva straniu, imprevizibil, paradoxal; câteodată curg fără sens, se desprind din matca epicului, se rup de firele coerenţei. Angoasa pândeşte la fiecare colţ de pagină.

Personal, prefer paginile lui comice. Acolo devine clar că avem de a face cu un talent exploziv, pe care numai o înţelegere greşită a modelor literare îl poate deturna. Mi-aş permite să-i recomand eliberarea de sub presiunea teoriilor nominaliste. Faptul că noi am putea hotărî să împărţim anul în 13 luni, sau ziua în 28 de ore nu schimbă cu nimic viteza de rotaţie a Pământului. Mai departe, faptul că noi numim „viteză" şi „rotaţie" anumite lucruri şi că am putea să numim aceleaşi lucruri cu totul altfel nu schimbă cu nimic starea lor primordială.

Cătălin Gavriliu „vede" la prima ochire caracterele şi ştie să le pună într-o relaţie productivă literar. Cred că tocmai acest lucru îl aştept de la el. Să se accepte pe sine aşa cum e, să înţeleagă că performanţa nu ţine întotdeauna şi în mod obligatoriu de noutate sau de originalitate.

Ghiţă

Micro-roman de Cătălin Gavriliu

I. A.

Nela era o femeie care, dacă apucai să-ţi spună adio, puteai fi sigur că n-o s-o mai vezi decât, poate, pe lumea cealaltă. N-avea importanţă cât de greu atârnau lanţurile, atunci, de gâtul, mâinile şi picioarele cuplului pe care îl forma cu respectivul. Fără nici o ezitare, îi scotea în stradă bagajele celui care, **în camera ei**, îndrăznise să-i înroşească obrajii de ruşine. Cum a putut să aibă încredere în promisiunile ăluia, că n-o să-i strice bucuria de a sporovăi în linişte, la o ţigară şi-un manuscris, pe balcon, cu prietena ei de cenaclu?

Nici unul dintre bărbaţii cărora se oferise, cu contract, să le găsească un colţişor în inimă nu scăpase de această clauză. Nici măcar Darie, deschizătorul listei...

Nu avea însă deloc simţul negocierilor. Plăcerea de a se lăsa furată de aparenţe, bucuria de a găsi ceva bine spus şi apropiat – eventual – de-o meditaţie proprie, îi întreceau cu mult teama dinaintea unei relaţii noi. Jumătatea de an de cvasilibertinaj, sărbătorită în lacrimi noaptea trecută, nu-i clintise convingerea că totul este reparabil printr-un simplu „stop" rostit cu voce fermă la momentul oportun. Filozofia de fată bătrână, subversivă la adresa tatălui autoritar, îi făcea şi mai atrăgătoare acum ispita de a se arunca de bunăvoie în gura lupului. Visele ei din ultima vreme abundau în ţâşniri pe fereastră. Programul de zbor stradal începea imediat ce degetele trecute prin geam îi semnalau că nu există pericolul de a-şi zdrobi oasele căzând de la etajul 4 al căminului de nefamilişti. Nu era doar descătuşarea sufletului ei de poetă, ci şi un divertisment nocturn care venea să suplinească lipsa de mişcare de peste zi. Autobuzul o ducea în fiecare dimineaţă până la serviciu, în extremitatea nordică a oraşului.

Vindea bere la dozator, în târgul permanent de acolo. Ea însăşi ceruse, la începutul verii trecute, să fie mutată aici, după ce constatase că săptămâna de probă îi adusese nu doar un câştig bănesc, ci şi un plus de inspiraţie, care o făcuse mai încrezătoare în destinul ei literar. Nu-i mai păsa că şefii de la *Aurora* amânau tot mai înspre aşternuturile albe să-i dea sponsorizarea promisă. Volumul de debut a crescut în vremea asta de la seară la seară. Avea deja 24 de ani, pusese deoparte bani de-o particulară, dar nu îndrăznea încă să păşească în viaţă, fără o carte proprie sub braţ, dincolo de punctul în care o lăsase secţia Alimentaţie Publică a Liceului Economic absolvit. Singura ei speranţă rămăsese temutul scriitor local Costi.

În acea zi, Nela nu era tocmai în apele ei.

Îşi îmbrăcă şorţul, conectă butoiul la dozator cu o îndemânare de maestră, după care începu fără nici un chef bătălia pentru cât mai mulţi clienţi. Adversara ei directă era atât de slab pregătită, încât reuşise să-i înfrângă, prin noncombat, orice spirit competitiv. N-o mai privea cu duşmănie, ci ar fi vrut chiar s-o ajute. Nu putea servi în locul ei, dar măcar i-ar da nişte manuale de tehnică a vânzărilor, să-şi însuşească noţiunile elementare, căci or s-o dea afară mafioţii ăia ai ei, şi era păcat, azi, când e atât de greu să-ţi găseşti o slujbă.

Se simţi dintr-o dată solidară cu Ana. Era evident că se rătăcise în acel bâlci – ca şi ea, Nela, o poetă între bere, mici şi muzică dată la maximum. Probabil că dorise, ca şi ea, să îmbrăţişeze domeniul umanist, dar s-au opus de bună seamă părinţii, materialişti. Drama vecinei de tarabă era însă mai mare, întrucât la 35 de ani, cât părea să aibă Ana, nu mai putea lua viaţa de la capăt. În schimb, pe Nela, cu copil sau fără, odată poeziile publicate, nimeni n-o va mai opri să facă Filo la FF.

I. B.

N-am să fac filozofia handicapului în rândurile de mai jos, deoarece ştiu că asta pritociţi voi toată ziua în aşa-zisele clipe de meditaţie. Luaţi fărâma de accident care v-a aruncat în nevoia specială şi o aduceţi în doi timpi şi trei mişcări la dimensiunea unui cataclism global, nu-i aşa? Vă trădează glasul de „dincolo" cu care răspundeţi celei mai banale chemări pe care viaţa are neinspiraţia de-a v-o face în prelungile voastre pauze existenţiale. Este ca şi cum te-ar prinde soneria oaspeţilor anunţaţi tronând în chiloţi peste o mizerie de nedescris. Ce altceva să gândească despre tine oamenii ăia, decât că eşti un nesimţit, atâta vreme cât tu, în viaţă fiind, îţi baţi joc de propriul tău plan persuasiv cu care ai reuşit cândva să învingi rezistenţa anticoncepţională a părinţilor tăi? Ţii minte când i te boceai nevinovatei tale mame, pe vremea când ea nici nu terminase liceul, iar bărbatul îi era cunoscut doar de pe planşele anatomice, „Dar pe mine când mă aduci pe lume? Hai, fă-mă odată, că de la grădiniţă tot zici că mă faci, şi nu mă mai faci!"? Aşa o băteai mereu la cap, îndeosebi când numai la plozi n-ar fi trebuit să-i stea gândul, ci la teza de-a doua zi. Responsabilitatea ta pentru eşecul ei la examenul de bacalaureat din vara lui 1986 este maximă.

„Aşteaptă, băi Gheorghiţă, nu mă mai bârâi, că simt că-mi sar creierii!" îţi zicea ea cu frumosul, încercând să-şi bage în ţeasta ocupată de tine, formulele integralelor trigonometrice. La început, le-ai făcut loc sinusurilor şi tangentelor acelora, privindu-le ca pe-un sac de ciment cu care erai silit să împarţi camera până când o apărea vreo comandă în construcţii. Apoi însă ai hotărât să te joci cu ele, mutându-le dintr-o diferenţială în alta, făcând un talmeş-balmeş pe care nici un meditator din lume n-ar fi reuşit să-l descurce în puţinele zile câte mai rămăseseră până la proba de matematică. Ca un făcut, de parcă nu fusese de-ajuns simulacrul cu păpuşile, i-a venit ciclul exact în clipa în care terminase de transcris subiectele de pe tablă.

Treiul şapteşcinci i se păru, la afişarea rezultatelor, o notă care nu reflecta nici pe departe dezastrul de la faţa locului, ci se datora mai curând onorabilei ei prestaţii de-a lungul anilor de liceu, întrezăriţă de profesorii care îi recunoscuseră scrisul. Ai ei n-au vrut să se implice în realitatea examenului dincolo de marginile onestităţii, ceea ce îl împiedică pe domnul Ursu să-şi verse necazul într-un potop de palme şi înjurături la adresa celor două femei din casă, acceptând fără scrâşnete vizibile să achite cu încă o criză de ulcer prostia de a se fi încrezut în dreptate.

Până la urmă, ca s-o laşi în pace în sesiunea din toamnă, a trebuit să te trimită la ţară, să-i calci pe ulţele cioburilor de copilărie petrecută de ea la bunici, pe Valea Trotuşului, în scurtele opriri ale Daciei familiale pentru umplerea portbagajelor cu mere, pere, nuci, mălai etc. Ţi-a plăcut atât de mult să respiri aerul proaspăt al amintirilor mamei tale, încât ai revenit în forţă şi, după succesul ei – 9,08 –, nu te-ai lăsat până când nu ţi-a făcut cunoştinţă cu toate rudele de care avea cât de cât habar. Erai atât de cicălitor, încât nu de puţine ori a fost nevoită să inventeze pe loc biografiile unor chipuri, nume şi voci de mult uitate, dar care, cine ştie cum, ţi-au stârnit un interes bolnăvicios.

Ratase facultatea în acel an şi nu avea nici o şansă de angajare, ba chiar se aştepta dintr-un moment în altul să alunece sub incidenţa legii vagabondajului, din cauza refuzului tatălui ei de a-şi pune obrazul pentru o absolventă a unui liceu faimos prin discrepanţa dintre certificatul de calificare emis şi acoperirea lui în practică.

Domnul Ursu era un director respectat în micuţa fabrică de bere a oraşului. Îşi sancţionase odată propria nevastă pentru întârzieri repetate la serviciu, deşi ştia foarte bine pricina medicală a acestora, chiar el ducând-o la dispensar galbenă ca lămâia, cu faţa răvăşită de teama pierderii sarcinii. Se mândrea cu fapta asta, pe care nu uita s-o invoce de câte ori venea vreun angajat să-i ceară un favor.

LiterNet.ro

(Fragment din micro-romanul **Ghiţă** de Cătălin Gavriliu. Volumul poate fi descărcat gratuit pe situl editurii *LiterNet*, la http://editura.liternet.ro/autor/42/Catalin-Gavriliu.html)

Editura LiterNet **(http://editura.liternet.ro)**

DAN PERJOVSCHI

Cult-URAAA!!!

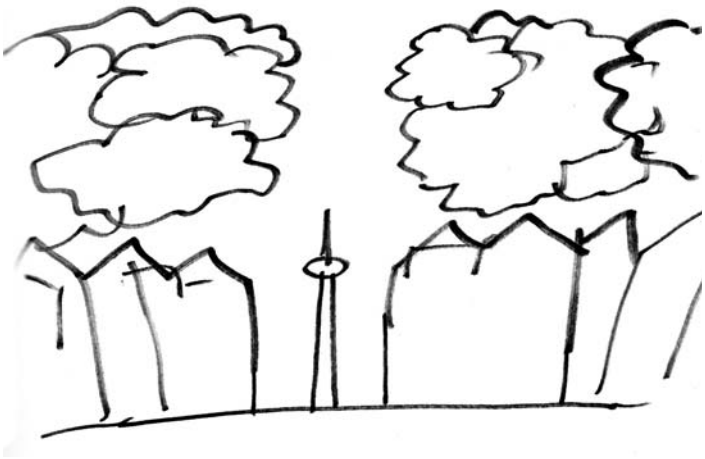

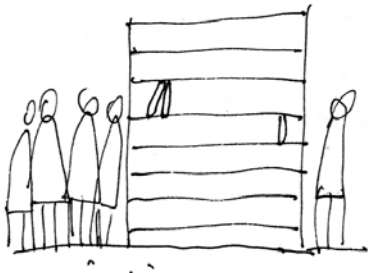

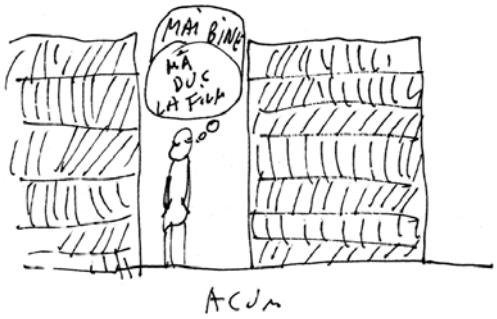

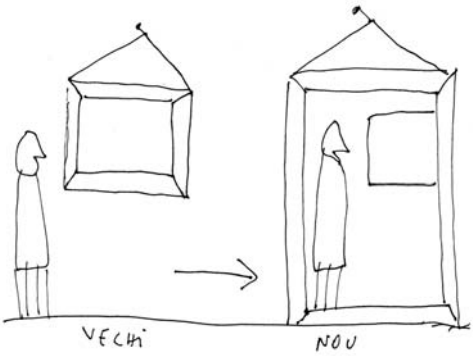

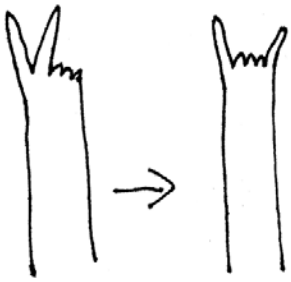

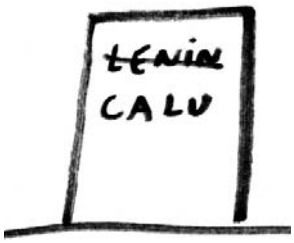

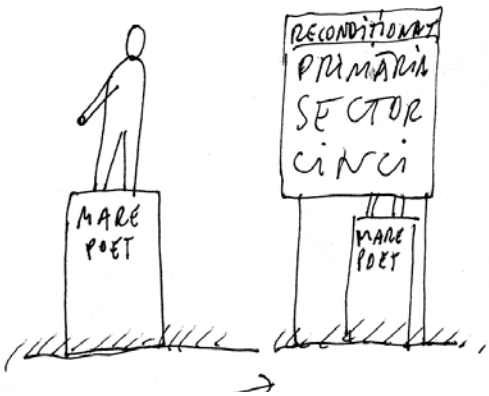

CRIŞAN MUŞEŢEANU

Un muzeu de istorie are menirea de a integra o civilizaţie într-un context mai amplu

N. 17 decembrie 1947, Bucureşti ● a absolvit *Facultatea de Istorie* a *Universităţii din Bucureşti*, Secţia Arheologie (1970); doctor în istorie cu teza ***Ceramica romană de la Durostorum*** (1993); specialist activ în arheologie provincială romană ● profesor de istorie la un liceu din Ialomiţa, muzeograf la Călăraşi, muzeograf la *Muzeul de Istorie şi Artă a Municipiului Bucureşti*; muzeograf la *Muzeul Naţional de Istorie a României* (din 1981), cercetător din 1993 şi director general din 1997

● activităţi expoziţionale: membru al Comitetului de Organizare a Congresului *Rei Cretariae* de la Timişoara; membru al *Comisiei Naţionale a Muzeelor şi Colecţiilor*; vicepreşedinte al *Comisiei Naţionale de Arheologie*; membru în comitetul de organizare a colocviilor de la *Accademia di Romania* din Roma; membru în comitetul de organizare a celui de-al II-lea *Congres International Lychnological Association* ş.a.

● ca cercetător, a activat în importante şantiere arheologice româneşti şi a coordonat (din 1975 până în prezent) şantierul Durostorum din judeţul Constanţa; a participat la o serie de colocvii şi congrese din străinătate (Alexandria, Roma, Stockholm, Istanbul); membru în comisiile doctorale din cadrul *Facultăţii de Istorie* a *Universităţii din Bucureşti* şi în cadrul altor instituţii de învăţământ superior din ţară.

● activitate publicistică: peste 50 de studii ştiinţifice în reviste de specialitate româneşti şi străine, două volume în colaborare, unul coordonat. Cea mai importantă lucrare, ***Ateliere ceramice romane de la Durostorum*** (2003), este o cercetare detaliată, cu totul originală, a ceramicii romane timpurii din Dobrogea.

● ofiţer al *Ordinului Naţional „Serviciul Credincios“* (din 2000)

Pentru început, vreau să vă întreb despre rolul pe care ar trebui să-l aibă un muzeu de istorie în societatea de consum...

Poate fi divers. Este adevărat că societatea actuală se depărtează de muzeul clasic, dar acest lucru este aproape normal având în vedere sistemul informaţional care a pătruns şi la noi. Publicul doreşte o informare mai rapidă şi o face adesea prin alte mijloace decât prin vizita la muzeu. Este un adevăr. Pe de altă parte, în ultima sută de ani, schimbările sociale sunt aşa de mari, încât nu mai pot fi stăpânite. Mă explic: viaţa pe care o trăiau bunicii noştri (nu mai vorbesc de străbunici sau de cei de dinaintea lor) este practic o necunoscută pentru actuala masă de oameni. Şi atunci, muzeul are rolul de a strânge şi de a depozita mărturiile care dispar. Orice fel de mărturii.

Muzeul de Istorie a evoluat. La început, în România, el însemna o simplă transpunere a unui manual de istorie în imagini şi în obiecte. Acum, el reflectă cu totul altceva, pentru că a devenit o expunere amplă a unei civilizaţii într-un parcurs cât mai complet. Pentru a fi mai convingător, un muzeu de istorie trebuie să expună cât mai multe replici, reconstituiri, machete.

Impactul vizual nu se mai produce atât de facil, dar are şi altă forţă.

Am trăit asta, deşi nu credeam. Fac săpături arheologice de mult timp şi am participat la cercetarea unei bazilici a Histriei. Când am văzut o reconstituire făcută grafic de arhitecţi specialişti, am avut o imagine foarte clară a felului în care arăta acel obiect când era în picioare. Înainte, reprezentarea mea era vagă. Vă daţi seama ce important este pentru publicul neavizat să-i arăţi machete? Vizitatorului trebuie să-i clarifici imaginea, nu să-i arăţi o ruină sau nişte elemente disparate. Dacă un muzeu de istorie rămâne la câteva vitrine cu oale şi arme, el este complet neinteresant şi deci nevizitabil. Şi reconstituirea trebuie să înceapă din neolitic (locuinţe, sanctuare) până în perioada apropiată nouă.

Am avut în urmă cu câţiva ani o expoziţie foarte vizitată, ***Acasă, la bunici***: două încăperi cu mobilier de secol XIX şi început de XX, cu manechine îmbrăcate în costume de epocă. Pe cei mai vârstnici i-au adus amintirile la muzeu, pe tineri, curiozitatea.

Rolul unui muzeu de istorie nu e de a prezenta numai conflictele care au dus la mari răsturnări, ci mai ales perioadele de (con)vieţuire paşnică. Un muzeu de istorie are menirea de a integra o civilizaţie într-un context mai amplu. În viitor, când forţa financiară a unui astfel de muzeu va deveni mai mare, acesta nu va mai trebui să aibă o expoziţie permanentă timp de 20 de ani.

Va deveni anacronic în ce priveşte strategia?

Da. Va trebui să se adapteze, să găzduiască mai multe expoziţii temporare cu o anumită rapiditate de succesiune, să atragă publicul care trăieşte într-o anumită viteză. Temele expoziţiilor vor trebui concepute mai atractiv, chiar şocant, în sensul bun, pentru a putea face faţă concurenţei din mass-media (mă refer mai mult la televiziuni şi mai puţin la presa scrisă). Eu am rămas surprins să văd cât de interesant poate fi prezentat pe *Discovery* al doilea război mondial sau un sat italian din neolitic.

Cum situaţi *Muzeul Naţional de Istorie a României* în contextul muzeal bucureştean?

Mărturisesc că *MNIR* nu se află în topul muzeelor din Bucureşti. Există altele mai atractive pentru public; doar două exemple: *Muzeul Satului* şi *Muzeul „Grigore Antipa“*. Un argument pentru care publicul are reticenţe faţă de noi este că în perioada comunistă, a lui Ceauşescu mai ales, *Muzeul de Istorie* a fost folosit exacerbat ca instrument de propagandă naţionalistă. Alte argumente ţin poate de mentalitatea angajaţilor, unii dintre ei rămânând în şabloane, vrând să facem expoziţii foarte asemănătoare, ceea ce reduce evident interesul vizitatorilor. Sunt acum în *MNIR* două generaţii de angajaţi: cei din generaţia mea, care au avantajul unei foarte bune cunoaşteri a patrimoniului şi dezavantajul şabloanelor, şi generaţia tânără, mult mai informatizată, mult mai îndrăzneaţă, dar care mai are de lucru la cunoaşterea patrimoniului. Totuşi, încercăm să deşablonizăm, să organizăm expoziţii pe teme evenimenţiale (1848, 1877, 1918), dar şi pe teme mai largi şi mai sociale. De exemplu, am făcut de curând o expoziţie de mare succes, ***Oraşele româneşti la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea***, concepută din imagini (cărţi poştale) şi din obiecte.

Trebuie să fi avut şi o dimensiune amuzantă...

Da, pentru că mulţi vizitatori şi-au recunoscut case, biserici, spaţii. A fost o experienţă interesantă. Acum, ne gândim la o expoziţie de bijuterie şi costum de la sfârşitul secolului XVIII şi început de XIX şi cred că va prinde.

Vă rog să spuneţi câteva lucruri şi despre clădire.

A fost proiectată ca poştă centrală, construită (1894–1899) pe ruinele Hanului Constantin Vodă şi ale Hanului Stavropoleos. Puţină lume ştie că a costat o avere: 30 milioane lei aur. În 1972, a fost transformată în muzeu. Au fost avantaje: clădire centrală, de mare frumuseţe, situată în mijlocul Centrului Istoric; dar şi dezavantaje: un muzeu modern este foarte greu de pus într-o clădire cu o altă destinaţie anterioară. Ca amănunt, interesant poate, aş spune că fundaţiile au fost săpate cu cazmaua, iar pământul evacuat cu căruţele.

Clădirea se află de 4 ani în reparaţii care trenează. De ce?

Pe de o parte, din cauza amplorii lucrării (restaurare, reparare, consolidare), pe de alta, din cauza lipsei banilor. Ca exemplu, reparaţiile la Palatul Regal au fost începute din 1990 şi nu s-au terminat nici acum. La noi, clădirea oferă şi multe surprize şi spun asta în numele arhitecţilor şi al inginerilor care nu au la dipoziţie planurile acesteia. Fundaţia aceea despre care spuneam este foarte mică. Un muzeu nu înseamnă numai spaţii expoziţionale, are şi depozite. Şi ele trebuie să fie funcţionale, să îndeplinească nişte condiţii de umiditate şi temperatură, nu le poţi amenaja în orice fel de subsol.

Cum vedeţi dvs. terminarea şantierului din Centrul Istoric, unde acum se circulă echilibristic pe nişte podeţe, sub care totul este deschis, atât intemperiilor, cât şi acţiunilor voluntare? Nu se poate găsi o soluţie arhitecturală?

Depinde. Nu săpăm noi acolo, ci arheologii de la *Muzeul Municipiului Bucureşti*. Ocazia pe care ei o au apare o dată la una sau la două generaţii. Din punct de vedere arheologic, a face cercetare pe o astfel de arie este un lucru excepţional. Însă ceea ce păstrezi şi ceea ce acoperi constituie o problemă dificilă. Pe Strada Franceză, sunt clădiri care acum au un aspect delabrant şi care ar trebui restaurate. Însă despre toate acestea trebuie întrebat şi publicul. Sigur că după o astfel de cercetare este normal să acoperi, să laşi la iveală doar lucrurile interesante şi să te con-

centrezi asupra a ceea ce este în picioare, pentru că, dacă asta nu se întâmplă repede, nu vei mai avea ce să restaurezi. Şi e păcat. Am avut norocul să merg prin oraşe europene, unde centrele istorice sunt mult mai îngrijite, iar atenţia faţă de aceste ansambluri arhitecturale e mult mai mare.

Cine trebuie să manifeste această atenţie?

Toată lumea, de la oficialităţi la public. Bucureştenii trebuie să aibă convingerea că este necesară păstrarea acestor zone, cu specificul lor. S-a distrus deja prea mult. Să conservăm măcar ce a mai rămas.

Revenind la muzeu, se ştie că el a fost deschis pentru a se crea o instituţie reprezentativă. Este adevărat întru totul?

Pe jumătate. S-au împletit două idei la deschiderea muzeului: pe de o parte, de propagandă „patriotică" pentru preamărirea cuplului prezidenţial, iar pe de altă parte, au fost adunate aici, cu mai multă sau mai puţină bunăvoinţă, obiecte importante. Dar şi alte mari muzee ale lumii şi-au strâns piese tot cam aşa. Acum, în baza legii privind retrocedarea, noi am dat înapoi peste o sută de mii de obiecte.

Deci se produce procesul invers într-un fel...

Nu în totalitate, dar asta e legea. E vorba în special de Culte, de la care au fost luate forţat, şi de *Academia Română*. Cu muzeele istorice locale ne mai înţelegem. Dar cei de la Culte le vor înapoi. Scurt. Pentru că sunt ale lor. Şi atunci, efortul nostru de a încerca să le înlocuim prin achiziţii este foarte greu. Dacă prin săpături arheologice şi prin achiziţii de secol XIX sau XX putem să ne îmbogăţim patrimoniul, pe epoca medievală e aproape imposibil. Dar am avut totuşi surpriza plăcută să găsim pe piaţa de specialitate două documente de la Brâncoveanu şi unul de la Alexandru Ipsilanti. În astfel de situaţii, este vorba de sume mari de bani, dar le obţinem totuşi, cu toată birocraţia românească.

Pot apărea şi surprize neplăcute, însă, cum a fost cazul brăţărilor.

Eu vă pot spune că şi în alte ţări (am exemple sigure: Bulgaria, Grecia, Italia) sunt filiere de braconieri arheologici care devalizează în mod organizat siturile. Arheologii adevăraţi nu umblă după comori. În privinţa brăţărilor, a existat suspiciunea că sunt falsuri. Am multe argumente pentru a fi convins de autenticitatea lor.

S-a făcut o analiză fizico-atomică a lor?

Da, evident. Şi la noi, şi în străinătate. Brăţările sunt din aur nativ din zona Transilvaniei. În plus, sunt aproape identice cu cele din argint dacic şi există reprezentări chiar pe ***Columna lui Traian*** că romanii au capturat un tezaur imens de metal preţios. Din fericire, acum, cele 9 brăţări sunt în muzeul nostru. Sigur, se vorbeşte că ar exista în realitate mai multe, dar deja intrăm în speculaţii. Descoperirea acestor brăţări este cea mai importantă, ca tezaur, în ultima sută de ani. Prin braconaj, au fost descoperite şi alte piese, nu numai din metal preţios. De exemplu, inscripţia din bronz de la Troesmis sau diplome militare, tot din bronz.

Care este situaţia şantierelor arheologice de la noi?

Arheologia a evoluat foarte mult prin tehnicizare. Arheologii cu vechime fac o cercetare în stilul lui Pârvan, în timp ce colegii mai tineri au adoptat tehnici de lucru moderne. Însă nu toate instituţiile care practică arheologia au bani pentru dotări de ultimă oră. De obicei, au cei care fac arheologie de serviciu, la comandă. Se construieşte mult acum şi este necesară o cercetare arheologică prealabilă, care se face pe bani privaţi. În ce priveşte cercetarea din marile şantiere, mai mult sau mai puţin protejate, aceasta poate fi lăsată şi generaţiilor următoare. Acum, cea mai importantă latură a arheologiei este cea preventivă, ceea ce nu înseamnă că arheologia clasică trebuie lăsată deoparte. Evident, aici se poate vorbi şi de diferenţa de salarizare. Un tânăr pe care-l trimiţi 10 luni pe an pe un şantier clasic trebuie şi plătit corespunzător, ceea ce, din păcate, nu poţi face.

Şi atunci oamenii muncesc din voluntariat?

Da. Pentru că eu îi dau acestui tânăr tot ce-mi permite legea, dar este foarte puţin. Şi în acest fel ne pierdem cercetătorii, care pleacă în zona privată sau în străinătate.

Care şantier al *MNIR* vă atrage cel mai mult?

Sunt legat de Durostorum, situat jumătate la noi, jumătate la bulgari. Am lucrat pe numeroase şantiere, dar spaţiul dobrogean mă atrage în mod deosebit. Nu pot sta acolo cât mi-aş dori. Administraţia muzeului este o corvoadă cronofagă. Muzeul are şantierele lui, dar şi multe colaborări. Avem chiar un departament de arheologie preventivă, care ne mai aduce bani.

Cum popularizaţi activitatea şantierelor?

Prin site-ul nostru, prin expoziţii şi prin publicaţiile noastre. Muzeul are nevoie de un site mai explicit decât acum, unde să se poată şi expune. Pot fi aduse astfel pe site obiecte din muzee importante străine mult mai ieftin. Iar vizitatorul le poate accesa mult mai uşor. Sunt convins că vor fi numeroase vizualizări.

Şi pentru a ţine pasul cu tehnica, acum ne ocupăm şi de arhivarea digitală de pe hârtie. Am fost uimit să constat că, la *Metropolitan*, unul dintre cele mai mari muzee ale lumii, se lucrează cu arhivă pe dublu suport: hârtie, cu scris de mână, şi electronic.

Apoi, anul trecut, am avut o expoziţie interesantă despre bisericuţele din Murfatlar prin care am vrut să atragem atenţia că şi acolo trebuie intervenit rapid. Este cel mai recent exemplu de expoziţie făcută în urma unor descoperiri.

Publicaţiile pe care le edităm, disponibile pentru vânzare doar în muzeu, sunt de două tipuri: cataloage de expoziţii şi periodice (publicaţii ştiinţifice care ajung şi în marile muzee şi biblioteci ale lumii): ***Muzeul Naţional***, ***Cercetări numismatice*** şi ***Cercetări arheologice***. O dorinţă a mea ar fi să existe şi o revistă axată pe conservare-restaurare.

Mai ales că există laboratorul... E adevărat că se poate restaura aici aproape orice, în afară de tablouri?

Da, avem un laborator cu specialişti foarte buni care s-au format în timp. De exemplu, puţini ştiu că, după 1948, o rochie creată de Regina Elisabeta, executată la o şcoală de arte şi meserii şi purtată de Regina Maria la încoronarea Ţarului Nicolae II, fusese dată unui teatru din Bucureşti, care o modificase după talia actriţei ce o purta în spectacol. Vă daţi seama? Au fost necesari 3 ani pentru restaurarea ei la noi.

Şi restaurarea în ceramică este dificilă. Formăm acum restauratori în lemn şi am mai vrea, dar nu reuşim, să formăm şi restauratori în piatră. Doar că sunt meserii extrem de prost plătite şi presupun o imensă pasiune.

Şi atunci mai sunt atractive, mai vin oameni?

Vin, dar în special pe arheologie. Sunt tineri care evoluează foarte repede, cu doctorate serioase înainte de 35 de ani, cu cărţi publicate care circulă chiar internaţional. Cred sincer că sunt mai buni decât cei din seria mea. Ei au circulat deja foarte mult, cu burse în străinătate, cu colaborări şi au o perspectivă infinit mai largă decât noi.

Despre ce expoziţii importante şi proiecte ale *MNIR* puteţi vorbi?

Expoziţia de ***Artă Neolitică în România*** din Elveţia a fost făcută cu participarea muzeelor din toată ţara (31 de instituţii). Este cea mai mare expoziţie de arheologie făcută vreodată de România în străinătate (pentru exactitate, are 1.112 piese). A avut un ecou extraordinar poate şi pentru că se desfăşura în acelaşi timp cu un campionat de fotbal. Dar, oricum, este cerută şi în continuare. În decembrie, va pleca la Bruxelles, la *Musée de Beaux Arts*. Suntem în tratative şi cu un muzeu american din Hudson, iar în 2010 va merge în Shanghai.

Un alt proiect îl avem la Roma, în spaţiul *Muzeului Forurilor Imperiale*. Se numeşte ***Dacia la Roma*** şi urmează să prezinte elemente de civilizaţie dacice şi romane şi e binevenită din multe puncte de vedere. Presupune însă şi sume foarte mari. Sper că le vom obţine. Vom apela şi la sponsorizări, pentru că nu-ţi dă nimeni atâţia bani publici. Mai avem şi un proiect pe tema ***Septembrie 1939 – Sosirea polonezilor***, ce va fi organizat la Varşovia de noi, cu sprijinul *Institutului Cultural Român* de acolo.

Pot părea puţine, dar eu cred că trebuie să ne concentrăm, ca muzeu, pe calitatea proiectelor, nu pe numărul lor.

În expoziţii de grup, avem piese în toată lumea. De exemplu, suntem prezenţi într-o expoziţie despre civilizaţia scitică, cu un traseu important: Berlin, München, Hamburg, iar acum trebuie să ajungă la Budapesta. O altă expoziţie, despre Roma şi barbari, de la Palazzo Grassi din Veneţia, cuprinde 72 de piese din *MNIR*.

Ceea ce ne-ar trebui nouă ar fi un arhitect care să ştie să aranjeze o expoziţie. La *Metropolita*n, au un departament întreg de arhitecţi şi artişti plastici care se ocupă de design expoziţional.

În ce priveşte strategia de atragere a vizitatorilor la *MNIR*, ce ne puteţi spune?

Muzeul Naţional de Istorie a României

Vin şi la noi vizitatori, dar nu în numărul dorit. Cei mai mulţi sunt tineri sau elevi. Din păcate, Bucureştiul nu este un oraş turistic şi atunci vizitatori străini vin puţini. Am avut o surpriză plăcută în Noaptea Muzeelor, care la ultima ediţie ne-a adus 13.000 de vizitatori. A fost incredibil! În medie, avem cam 80–90.000 pe an. Cred că statistic suntem pe locul 4 între muzeele bucureştene.

Avem parteneriate publicitare, suntem în toate revistele care popularizează activităţi de gen, apărem în emisiuni culturale pe ecran. Întotdeauna chemăm televiziunile pentru vernisaje, vin, filmează, însă uneori ne anunţă că materialul nu a intrat pentru că a apărut altceva mai interesant. Poate e şi o vină a noastră undeva... Dar publicitatea costă, iar noi suntem săraci. Organizăm şi un târg de carte, după cum ştiţi, unde vine destulă lume. Oricum, eu sper că, atunci când se vor termina reparaţiile şi tot muzeul va fi vizitabil, vom vorbi despre un număr mult mai mare de vizitatori.

În final, v-aş întreba cum menţineţi o astfel de instituţie la un anumit nivel de pretenţii?

Prin foarte multă dăruire, din partea tuturor celor care lucrează aici. Directorul unui muzeu nu este o piesă centrală, aşa cum ar putea părea. El doar coordonează. Dar cei care muncesc efectiv aici depun eforturi sisifice pentru ceea ce reuşim să arătăm lumii. Au multă pasiune, dublată de o foarte bună ştiinţă de carte.

Interviu realizat de **Alina Boboc**

IULIA SILAGHY

Doamna Ionaşcu

I. Mabb

În mai puţin de două ore se întunecă. Mabb se ridică încet de pe divanul turcesc. Evită mişcările bruşte: ar putea fi dăunătoare pentru oasele ei bătrâne. Se îndreaptă spre dulapul din stânga, un corp de mobilă masiv, de mahon, care atinge tavanul şi maschează aproape în întregime paravanul cu brizbrizuri japoneze. În spatele paravanului fantezist poţi doar să presupui existenţa unui zid. Mabb deschide larg cele două uşi ale dulapului. Înăuntru sunt rafturi multe; şi, pe fiecare raft, teancuri de ţesături de toate culorile, pânze transparente prin care poţi vedea până departe, poate până la Bagdad, şaluri de lână, moi ca o atingere de pisică, straie împletite manual din mătase, demne de reginele lumii, ori pur şi simplu tricotaje obişnuite, din bumbac sau din fire sintetice, cum poartă oamenii în fiecare zi în veacul nostru lipsit de splendoare. Mabb scoate tacticos de pe raftul din mijloc un pulover de lână – o culoare incertă, nici bej, nici muştar –, îl examinează preţ de câteva clipe, apoi, cu paşi măsuraţi, se întoarce la divanul doldora de perne, de ţesături, de gheme, se aşază, ia de pe măsuţa alăturată o forfecuţă şi prinde capătul firului cu care începe mâneca stângă. În spatele său, draperiile de catifea roşii ca sângele se mişcă abia perceptibil. (Atârnă grele, tocmai din plafon şi, ca şi paravanul, e posibil să ascundă un zid şi o uşă.) Mâinile descărnate ale lui Mabb deşiră rând cu rând ochiurile tricotajului. Firul care se desprinde treptat din ţesătură produce un zgomot surd, constant, ca o muzică în surdină sau ca un râcâit de şoarece. Dar şoareci nu au cum să fie în odaia aceasta.

Bătrâna Mabb îşi întinde alene picioarele rigide pe scăunelul din faţa divanului. La dreapta ei Negruzza cască, se întinde, îşi trece o lăbuţă peste mustăţi şi sare de pe frumoasa perniţă de catifea vişinie. Face câteva tumbe, execută artistic trei salturi – lăbuţele ei abia ating covorul moale, mai mult zboară –, o clipă rămâne parcă suspendată în aer; aterizează în faţa dulapului, nu acela din care Mabb a scos tricotajul, ci altul identic, situat în partea opusă. Paravanul cu japonezerii este şi el la fel ca primul. Miau!! Negruzza zgârie indiscret şi zadarnic la uşă. Cutia cu minuni nu se deschide. Îşi arcuieşte spinarea cu eleganţă şi ostentativă nepăsare, se întoarce spre stânga fără să mai privească în urmă.

La drept vorbind, o atrage mai mult oglinda – mare, ovală, cu rame argintate. A lucrat-o un meşter iscusit, într-un atelier de sticlărie de la Veneţia. Ochiul acesta de sticlă iscodeşte întreaga odaie. Dincolo de el, trei ferestre largi, curioase, iscodesc la rându-le strada. Iar ochiul oglinzii se suprapune în parte ochiului ferestrei din mijloc. În răstimp, lumina a mai scăzut cu un grad. Negruzza mai face un salt. Îşi admiră la oglindă blăniţa ei scurtă, lucitoare, de pisică egipteană şi ochii ei verzi şi oblici de înţelept tibetan. Ridică o lăbuţă. Surata din apele veneţiene îi răspunde identic. O ridică pe a doua. Cealaltă, la fel. Se aude un mieunat amiabil pe care însă nu l-a putut emite Negruzza. Şi cu atât mai puţin bătrâna domnişoară Mabb. Poate altcineva. Negruzza continuă să fixeze luciul mat, închide brusc ochii şi, redeschizându-i, zăreşte în adâncuri un interior drapat în mătăsuri albastre şi, în fund, o canapea acoperită de perne şi perniţe, un rai pentru orice pisică. Pe canapea, o copilă cu zulufi blonzi ţine pe genunchi o pisică albă de Angora. Blăniţa ei regească scânteiază diamantin în apele oglinzii. Negruzza ridică din nou o lăbuţă în semn de salut, o plimbă voluptuous pe sticla veneţiană – senzaţie de cald şi pufos. Mârr. Miau. Donna Alba sare de pe genunchii Alicei. Aleargă, aleargă. În spate, pe divanul turcesc, bătrâna Mabb surâde strâmb, boneta de dantelă i-a alunecat pe o ureche, chipul ei pare mai negricios. A sfârşit cu deşiratul şi depănatul. Se joacă o clipă cu ghemul, ca jongleurii, după care, victorioasă, se urneşte de pe divan şi se duce bătrâneşte spre dulapul din dreapta. Hipnotizată, Negruzza s-a lipit de oglindă şi toarce; în partea cealaltă, odaia albastră s-a topit într-o ceaţă lăptoasă: n-o mai zăreşti pe Alba, dar îi simţi inima bătând şi torsul adormitor. Mabb deschide dulapul: sunt aici saci uriaşi umpluţi cu gheme felurite – toate culorile din lume, fire subţiri-subţiri, ca acelea din care îşi ţes păianjenii pânza, ori fire groase (aspre sau moi) care, împletite, îi îmbracă pe exploratorii ce merg către Nord, gheme mărunte şi gheme imense, obişnuite şi nemaipomenite.

În odaie lumina descreşte, descreşte. Va fi noapte curând. Zi de zi Mabb scoate ţesături dintr-un dulap, le deşiră, le transformă în gheme pe care le aşază în celălalt dulap. Şi cu toate acestea nici depozitul de ţesături nu se goleşte, nici depozitul de gheme nu se umple.

Mabb a încremenit în faţa dulapului, Negruzza a încremenit la oglindă. S-ar zice că amândouă visează. Smogul înserării le acoperă ochii. De afară mai răzbat glasuri răzleţe de cheflii şi, din timp în timp, îndemnurile birjarilor şi sunetul copitelor pe pavaj. Mabb cască zgomotos, Negruzza miaună gros şi languros. Bătrâna se aşază din nou pe divan, întinde o mână tremurândă spre candela de pe măsuţă, o aprinde. Flacăra jucăuşă luminează camera albastră dinlăuntrul oglinzii: în noapte, e mai somptuoasă şi mai rece. Alice a adormit, chircită printre perne de catifea şi mătase. Alături Alba îşi toarce poveştile-i pisiceşti. Cu ochi sticloşi, de oglindă, Negruzza o pândeşte. Ca la un semn, aleargă una în întâmpinarea celeilalte. Se opresc: una în faţa oglinzii, cealaltă dincolo de ea. Negruzza face trei paşi spre dreapta, Alba o urmează ca o umbră. Încă trei. Şi încă trei. Până când Negruzza iese din raza oglinzii. La fel şi surata-i. Odaia albastră e acum departe, departe. Amândouă aleargă prin odaia roşie a lui Mabb. Bătrâna le priveşte cu un ochi plictisit. Ea însăşi seamănă cu o pisică mare, blazată... Nici măcar nu-i mai pasă că a uitat întredeschisă uşa de la dulapul cu gheme. Sau că în clipa asta Negruzza se strecoară agilă înăuntru, urmată ca o umbră de seamăna ei cu blăniţa de ceaţă. Uşile sanctuarului se deschid apoi larg şi cu solemnitate, ca şi cum ar anunţa ieşirea marilor preoţi. În chip de oficianţi ies până la urmă Pisicile ţesătoare. Ritul Ghemelor încâlcite poate acum să înceapă.

Alba şi Negruzza rostogolesc unul câte unul, până în mijlocul odăii, în faţa oglinzii veneţiene, şapte gheme rotunde, mari, desăvârşite. Sunt şapte culori: roşu, portocaliu, galben, verde, albastru, maro, violet. Sunt şapte fire de şapte feluri: lână, in, bumbac, mohair, poliester, mătase, fir de lamé. Sunt şapte vise din şapte vieţi. Pisicile dibace le sucesc, le răsucesc, desfac de pe gheme cu dinţii şi cu lăbuţele firele artistic depănate, le amestecă, le combină, le încurcă. Ghemele se fac mici, tot mai mici, şi mai mici, foarte mici, imperceptibile, imponderabile, inexistente. Cu fiece tumbă a pisicilor încâlceala asta de fire începe să semene cu o ţesătură măiestrit lucrată. Şi imposibil de imaginat, dacă judecăm cu măsurile îngustei noastre înţelegeri diurne, care nu se împacă prea uşor cu mezalianţa nobilului fir de mătase violet şi a rusticei fibre maronii de lână merinos sau cu voluptatea scandaloasă a împletirii dintre mohair şi lamé, dintre portocaliu şi albastru, dintre veghe şi somn, dintre dincolo şi dincoace, dintre ieri şi mâine, dintre închipuit şi neînchipuit. La început, iţele ţesăturii nu se disting cu claritate. Ţesătura e deocamdată rară, e deocamdată fragilă.

Mabb moţăie, din timp în timp sforăie uşor, canapeaua vişinie se leagănă încet, încet, încet de tot, ca o luntre pe suprafaţa unei ape line. Dar apele liniştite sunt adesea adânci. De la o vreme, buzele bătrânei prind a se mişca, rotunjind vocalele într-un fel anume. Ca şi cum tăcuta, ascunsa Mabb ar povesti. Cui şi despre cine?

În oglindă chipul ei pare când agitat, când amăgit de un vis ferice. În răstimp, Negruzza şi Alba încheie discret minunata lor operă. De-ai să priveşi de acum în apele veneţiene, n-ai să le mai zăreşti nici pe Pisicile ţesătoare, nici pe Mabb, nici camera în clarobscur, cu paravane, cu perne ademenitoare, cu brizbrizuri şi gheme multicolore şi multiforme. N-ai să mai vezi decât o ţesătură ciudată, a cărei suprafaţă a pus stăpânire pe luciul oglinzii şi a înghiţit pe-ndelete totul.

*

II. Femei

Doamna Ionaşcu oftează. Coase la întâmplare un ochi desprins sau mâncat de molii al ţesăturii antice de lână. Încă mai poate fi purtat puloverul, de ce să-l arunce sau să-l dea de pomană, costă bani. Ea ţine la lucruri. Vorbeşte despre ele ca şi cum ar fi nişte fiinţe obidite, brutalizate de indolenţa oamenilor care le manevrează. Doamna Ionaşcu iubeşte obiectele. Of, Doamne, bieţii robineţi! Cum să nu se defecteze, dacă nesăbuiţii de chiriaşi îi deschid şi îi închid brusc, îi strâng, îi torturează. Sărmanul aragaz! Ieri, Andreea l-a pătat cu trei stropi de cafea! Într-o zi o să i se ia dracului tot luciul. Mereu se grăbeşte şi fata asta. Şi uşile, bietele, cum să se mai închidă şi cum să nu scârţâie din toate balamalele, dacă fetele ăstea străine le trântesc tot timpul.

Inventarul acestor acte de barbarie nu sfârşeşte cu una, cu două. Toate nelegiuirile zilnice se adaugă, picătură cu picătură, în paharul cu licoare otrăvită pe care soarta i-l întinde doamnei Ionaşcu. Picături de apă mereu pe chiuvetă, pete de grăsime pe aragaz, vase neaşezate la locul lor sau nesterse cum trebuie, păr, prea mult păr străin pe covoarele ei, de-i e şi silă, o să le zică să se tundă, şi apă, atâta apă consumată la duş! Da' lasă, treacă de la ea! N-o să-i spună de data asta că prea s-au întrecut cu gluma, în ultima vreme, cu consumul de apă – doi metri cubi de apă caldă, trei persoane, într-o singură lună! Madam Cristea nu consumă decât o jumătate de metru şi parcă mereu îi face în ciudă, a dracului! Da' lasă, mai bine-i spune mâine, când o veni şi cealaltă, Andreea, când s-o aduna de pe unde o fi hălăduind, că n-o prinzi pe-acasă şi când vine se-ncuie în camera ei şi nu ştiu ce face acolo. Lasă, să nu-şi strice buna dispoziţie. Mai bine povesteşte-n continuare, că fata asta a făcut ochii mari şi ei îi face bine să-şi aducă aminte de Ionaşcu, Dumnezeu să-l ierte, şi de tanti Lizette, şi de mămica, săraca de ea, că i-am zis, înainte de-a închide ochii: Mămico, de ce-ai fost toată viaţa aşa de aspră cu mine?!

Oftează încă o dată, elocvent, ca la teatru şi înalţă asupra lui Alice nişte ochi cenuşii, apoşi, plini de lacrimi. Ridică mâinile deasupra capului ornat cu bigudiuri. Acul de cusut, ruginit la capăt, străpunge demonstrativ aerul, în încercarea de a prinde un ochi nevăzut desfăcut din înlănţuirea poveşti.

– Uite, fetiţo, chiar aşa s-a întâmplat, cum ţi-am spus. Ăsta e, cum să mă exprim... un episod din... istoria vieţii mele.

Şi, pronunţând aceste cuvinte, doamna Ionaşcu se redresează, adoptă brusc o poziţie marţială, potrivită cu importanţa mărturiei despre sine pe care se pregăteşte, pentru a câta oară, s-o rostuiască măsurat în fraze de un patetism demn, al căror efect nu se poate să nu-l fi cântărit cu grijă în atâtea ceasuri, zile, luni, ani de singurătate. Adevărul e că bătrâna găseşte greu pe cineva care s-o asculte efectiv, cu o anume participare, nu din politeţe, fără să-şi lase gândurile să-i zboare aiurea. De pildă, fata asta, Alice, pe care a luat-o de câtva timp în gazdă, îi ascultă uneori cu plăcere poveştile ei de pe vremea lu' Pazvante. Sau cel puţin aşa îi lasă impresia. Dacă nu cumva o fi jucând şi asta teatru. Dacă nu cumva o fi urmărind ceva. Parcă ai de unde şti. Că în ziua de azi nici în tine nu te mai poţi încrede până la capăt.

Da', în fine, tot e bine că are cu cine să mai schimbe o vorbă, că de când a murit Ionaşcu, săracu', numai singură, singură cuc şade în apartamentul ăsta din Drumul Taberei. A tot avut chiriaşi, da' nici unu n-a stat mai mult de-o jumătate de an. Şi, oricum, chiriaşii vin şi pleacă, se vâgâie toată ziua pe uşă şi ea tot singură rămâne... Poate era mai bine dacă făcea şi ea ce-a făcut madame Bădîrcă.

– Vecina de la etaju' unu. Aia cu mers de raţă. Vine ieri seară la mine, pe la şapte, după ştiri. Nu era nici una din voi acasă. Nu ştiu unde eraţi, că tu mă ştii pe mine, nu-ntreb, nu mă interesează, faceţi ce vreţi. Zic, mă pomenesc cu Madame Bădîrcă la uşă. Pot să te-ajut cu ceva, madame Bădîrcă? Mi se pare că tocmai ai sunat. A naibii coţofană, am prins-o cum se uita pe gaura cheii. Zice: Bună seara, madame Ionaşcu, venisem să mă sfătuiesc cu dumneata, că în dumneata am încredere, că nu duci vorba, ca alde Mazu ori Teodorescu. O poftesc în sufragerie, cafea nu-i fac, că era deja seară, dar tot îi pun pe farfurie o feliuţă de chec, ştii tu, din checul pe care l-am făcut de Paşte, nu-s nici două luni de atunci, l-am păstrat în congeletor. S-a cam strâmbat sclifosita, s-a făcut că se-neacă – aşa invidioasă o ştiu de vreo douăzeci de ani, cum să recunoască ea că eu gătesc mai bine?! –, cum îţi spun, se preface că tuşeşte şi-mi cere un pahar cu apă: Ce-ai pus în checu' ăsta, madame Ionaşcu? Că şi deunăzi,

când m-ai servit cu dulceaţă, m-am perpelit după aia toată noaptea, am zis că cine moare, era să sun şi la salvare, da' mi-a dat Dana un triferment şi mi-a trecut. Nu ştiu, zău, ce m-aş face fără fetica asta... Etee! Baba afurisită, să mă jignească în casă la mine! Da' eu sunt eu, tot doamnă rămân, îmi venea să pun pe ea o mie de draci, da' m-am stăpânit, de, obraz subţire... Întreb ce mai face Dana. Şi ea: că tomnai d'aia venii la dumneata, să mă sfătuieşti, că Dana zice că vrea să plece de la mine, că s-a plictisit, că... nu mi-amintesc cum zicea... a, da!... că se sufocă, pentru că la mine miroase a moarte. – Asta cam aşa e. Să fi văzut ce chiorâş m-a privit madame Bădîrcă. Năpârcă. Da' şi io i-am zis-o... Şi-apoi: cre' că are pe cineva; vine de la serviciu cu câte-o juma' de oră mai târziu ca pân-acu. Şi de-o săptămână nu mai vrea să doarmă cu mine, zice că sforăi şi nu se poate hodini. Şi io mooor, mooooor de urât, madame Ionaşcu, ce mă fac?

Dana împlineşte 40 de ani în curând şi pare o fetişcană veşnic derutată. De 22 de ani stă la soţii Bădîrcă. (Bătrânul a murit între timp.) Au luat-o din satul ei amărât din Teleorman şi i-au promis că or s-o ajute să meargă la facultate şi că-i vor lăsa ei apartamentul. Doar să stea cu ei, să le ţină de urât. Cheltuielile pentru facultate i le-au plătit – a urmat Dreptul, la stat –, dar n-au scăpat-o o clipă din ochi câtă vreme a fost studentă; îi cunoşteau programul – avea obligaţia să li-l comunice –, fără ei nu făcea nici un pas în afara casei, nici chiar la cursuri, unde bătrânul Bădîrcă, de curând pensionar, o ducea zilnic cu maşina şi o aştepta, ca un destoinic gardian, până la terminarea orelor. Niciodată Dana nu a avut la Bucureşti vreo prietenă, niciodată nu a ieşit la plimbare neînsoţită de bătrâni. Niciodată de când a venit Dana la ei în casă madame Bădîrcă n-a mai spălat un singur vas sau o singură batistă. Dana e consilier juridic la o fabrică de confecţii şi nu cunoaşte alt drum decât acela până la APACA şi înapoi, până la piaţă şi înapoi. Are ochi mari, miraţi, de copil bătut; creţuri fine-fine au început să-i înconjoare şi cearcănele îi fac mai adânci, mai resemnaţi, mai tragici. Alice o întâlneşte uneori pe scară, o vede furişându-se pe lângă zidurile scorojite, prelingându-se pe lângă pereţi. Are tot timpul un aer de ciută hăituită şi o privire blândă, de martiră care îşi ignoră sacrificiul. Se opreşte să mai schimbe o vorbă cu Alice, ar sta mai mult, se vede că-i face plăcere să discute cu cineva, să discute şi cu altcineva în afară de madame Bădîrcă, dar... După zece minute devine brusc nerăbdătoare, îşi mută greutatea corpului de pe un picior pe altul, mâinile pornesc să i se frământe, ochii capătă o nuanţă neliniştit-imploratoare: îmi pare rău, Alice, aş vrea să ne vedem odată la o cafea, să trăncănim în tihnă, da' uite că acum m-aşteaptă tanti Lili, trebuie să fie neliniştită, am întârziat, o să mă certe iar. La revedere! O să-ţi înapoiez săptămâna asta şi cărţile, mi-a plăcut mult ***Pânza de păianjen***, eu n-am fost nicidată la mare, ştii, şi mi-am închipuit cum ar fi să fiu eu Diana, nu-i decât o literă diferenţă între numele meu şi al ei. Altă dată, când i-a împrumutat ***Incredibila şi trista poveste a candidei Erendira şi a bunicii sale fără suflet***, a plâns, a plâns cu lacrimi mari, pe furiş ca să n-o vadă tanti Lili. Nu ştiu de ce, Alice, nu ştiu de ce, dar mi s-a părut că Erendira îmi seamănă, copilării!...

... Doamna Ionaşcu o pizmuieşte în secret pe madame Bădîrcă. Ea n-a găsit nici o Dana săracă şi docilă, dispusă a se face cârpă doar în schimbul unui acoperiş deasupra capului. Câteodată i se urăşte între patru pereţi. Nu prea iese din casă decât pentru cumpărături sau când are de făcut vreun drum la casa de pensii. Unde să se ducă? Şi, chiar dacă ar avea unde, n-ar avea cu cine. Că prietenele ei de altădată s-au smochinit şi ele, au îmbătrânit şi s-au prostit. O cam plictisesc. N-o mai distrează, ca mai de mult, când organizau pe rând petreceri şi se întreceau care să dea o masă mai bogată, mai şic, cu invitaţi din „lumea bună". Cu nici una nu se mai întâlneşte. De ani buni nu mai face şi nu mai primeşte vizite. Cu o singură excepţie, Geta. Asta e ceva mai tânără, ceva mai puţin plicticoasă, e fată bună, săritoare, are nevoie de ajutorul ei. Cu alte vreo două amice, foste colege de la ICECHIM, vorbeşte din când în când la telefon. Ce mai faci, madame? Cum o mai duci cu sănătatea? La mulţi ani, condoleanţe, sincere felicitări, mă bucur că te-am auzit, poate ne mai vedem şi noi într-o zi, ce naiba, doar acuma suntem libere, avem timp berechet, nu mai ducem grija nimănui, nu mai avem pe nimeni pe cap. Şi cam atât. Prostii. Baliverne pe care, femei bine crescute, se prefac a le crede. Da, da, i se urăşte uneori stând ca un huhurez. Şi atunci o bate gândul să plece la Cami, la fiică-sa, în America.

(fragment de roman)

Junii Sibiului aplaudaţi de vicecancelarul Austriei

Sute de austrieci, dar şi turişti străini au asistat în localitatea Bad Ischl de lângă Salzburg la spectacolele organizate timp de trei zile în cadrul *Festivalului Culturilor*, manifestare în aer liber aflată la cea de-a treia ediţie la care *ICR Viena* este coorganizator.

Participarea românească a fost dintre cele mai apreciate de public, *Junii Sibiului* fiind îndelung aplaudaţi, printre alţii de chiar vicecancelarul Austriei, Wilhelm Molterer, care a petrecut aproape o oră în ritmurile muzicii tradiţionale româneşti. Molterer s-a arătat foarte încântat de diversitatea folclorului românesc şi a ţinut să mulţumească şefilor misiunilor diplomatice româneşti pentru colaborarea cu parteneri austrieci în organizarea de astfel de evenimente.

La Bad Ischl, fosta reşedinţă imperială de prestigiu şi loc de întâlnire de-a lungul timpului al multor personalităţi culturale, ştiinţifice şi politice, administraţia locală întreţine un interes constant pentru cultura română şi susţine anual participarea românească în cadrul diferitelor evenimente devenite tradiţionale. Grupul coral *Acapella* a câştigat aici locul 1 la *Festivalul Coral Internaţional* din 2006, la secţiunea prelucrări folclorice, iar anul acesta a participat la un concert de binefacere în favoarea copiilor defavorizaţi din România, fondurile strânse urmând a fi donate luna aceasta de către reprezentanţii austrieci proiectului *Copiii Speranţei* coordonat de Georg Sporschill în Bucureşti şi Ploieşti.

O constantă a prezenţei culturale româneşti la Bad Ischl o reprezintă concertele de jazz organizate de Emilian Tantana, originar din România şi colaborator al *ICR Viena* în programele cadru lunare *Jazz&Jamm*. De trei ani, Ambasada României susţine şi prezenţa la Târgul de Crăciun din Bad Ischl a unor meşteşugari şi artişti populari din România.

EDITURA ART
Colecţia Dulapul îndrăgostit

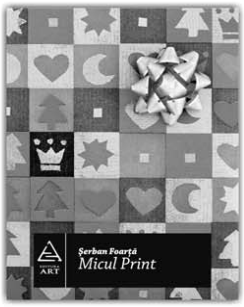

Şerban Foarţă,
Micul Print
Cu wordesign-urile autorului

„Pentru a face ab initio cunoscut că această scriere (*lipogramatică*, savant vorbind) e una care nu cuprinde nici un *Ş/ş & Ţ/ţ*, a trebuit să le pun, iată, pe hârtie, – fapt ce mă face s-o semnez nu Serban Foartă (cum avusesem mai întâi de gând), ci cu diacriticele de rigoare!"

Ş. F.

Hippolyte Taine,
Viaţa şi opiniile filozofice ale unei pisici
Traducere de Raluca Dincă

Considerat un text rar, adesea citat, dar de negăsit, acest volum este un mic clasic al literaturii despre pisici. Să învăţăm, aşadar, din experienţa de viaţă a unei pisici care atinge un nivel sublim de înţelepciune: „Pământul e un ou spart, iar lumea, o imensă omletă."

Ecclesiastul. Cântarea Cântărilor
Pre stihuri retocmite acum de Şerban Foarţă

Muzical vorbind, *Ecclesiastul* e un *ostinato*, ce reia tema incipientă (şi, de fapt, unică) până la propria-i istovire, *Cântarea Cântărilor* ar fi (zis cvasi-pleonastic) o *cantată*; în ciuda cantabilităţii, însă, cel mai hermetic text este al ei, – pe când al cestuilalt e sapienţial şi, ca atare, mult mai transparent.

Eluned Summers-Bremner,
O istorie culturală a insomniei
Traducere de Laura Savu

Se spune că vom deveni o lume de insomniaci. Totuşi, această stare frustrantă de nesomn continuă să afecteze omenirea de milenii. În acest studiu, autoarea porneşte de la insomniacii care apar în *Iliada şi Odiseea* lui Homer şi de la mesopotamiana *Epopee a lui Ghilgameş*, până la Gabriel García Márquez, spre a demonstra că insomnia este o temă recurentă a culturii.

Parteneri media
OBSERVATOR CULTURAL LiterNet.ro Time Out Bucureşti Bucureştiul Cultural
www.editura-art.ro

GABRIELA ADAMEŞTEANU

Povestea *Dimineții pierdute*

Cei care au trăit într-un regim comunist păstrează în memorie pulsaţia între perioadele de liberalizare urmate de o brutală opresiune. **Timpul „dezgheţului"** era limitat la câţiva ani, „strângerea şurubului" se întindea pe decenii. Dezgheţul era de obicei provocat de schimbările strategice din Războiul Rece. „Strângerea şurubului" era reacţia „sănătoasă", de reîntoarcere la controlul absolut al aparatului de partid: perestroika, prelungirea unui dezgheţ, l-a costat pe Gorbaciov destrămarea imperiului sovietic.

Faptul că „dezgheţul" cu care a început regimul Ceauşescu a coincis cu tinereţea mea l-am privit totdeauna ca pe o şansă. Am început să scriu când protestul lui Ceauşescu contra invaziei trupelor sovietice în Cehoslovacia îi crease în Occident imaginea de disident al Tratatului de la Varşovia. **Primit în Statele** Unite, în Anglia, în Franţa cu onoruri, a acumulat nemeritatele titluri academice de la universităţi străine de prestigiu. Gloria incredibilă, unică în raport cu oricare alt reprezentant al statului român, fi el domnitor, rege, secretar general al Partidului, preşedinte, i-a sporit pornirile dictatoriale. Trebuie să şi-o fi amintit în curtea garnizoanei militare de provincie, unde a fost împuşcat, după procesul de tip stalinist, ale cărui reguli le cunoştea prea bine, în ziua de Crăciun a anului 1989.

*

De acea iniţială „slăbire a şurubului" au profitat scriitorii care şi-au asigurat o relativă libertate estetică, cu preţul neimplicării directe în viaţa politică. **Comunismul părea etern, cel puţin** în raport cu vieţile noastre.

Cei care, ca mine, de pildă, nu vroiau să-şi rişte familia, nici să-şi piardă limba, cititorii, obişnuinţele, intrând în disidenţă ca să ajungă, în cel mai fericit caz, în exil, au trăit pentru cărţile lor, vreme de două decenii, cu o singură speranţă: un alt dezgheţ, un socialism cu faţă umană, fără dezgustătorul cult al lui Ceauşescu.

Ştiu că e greu să înţelegeţi acest fel de existenţă, pentru că, după 15 ani de libertate, chiar şi mie mi-este dificil.

Suportam umilinţele şi dificultăţile cotidiene pentru că energiile mele erau concentrate spre scrisul care îmi devenise religie. **Lucram textul cu fanatismul** perfecţionistului, evitând viaţa literară şi locul ei magic pentru mulţi dintre colegii mei: un restaurant în curtea *Uniunii Scriitorilor*, unde informatori ai serviciilor secrete beau alături de viitori disidenţi şi boema literară. Detestam cutumele locului, între care intra şi povestirea romanelor nescrise ori dezvăluirea simplistă a prototipurilor, multe provenite tot din ghetoul vieţii literare. **În aburul de alcool, mirosul de** grătar şi dezvăluirile anecdotice, misterul literaturii se dizolva automat în derizoriu.

*

Aveam 33 de ani când am scris primele pagini din viitorul meu roman ***Dimineață pierdută***, atrasă de pitorescul lingvistic şi comportamental al unei rude, de care eram foarte legată. **Am** vrut să fac un instantaneu, un portret. Ea l-a citit, după ce a fost publicat într-o revistă literară, şi a râs: poate nu s-a recunoscut în personaj, poate l-a acceptat pentru că mă iubea şi nu punea mare preţ pe literatură.

Nu se neagă, în genere, dreptul autorului de a-şi transfera în ficţiune propria existenţă şi pe cei apropiaţi. **Exhibiţionismul** acestei profesiuni mi-a infuzat însă un sentiment de culpabilitate, mai ales la început (visam că îmi întâlnesc prototipurile şi nu sunt în stare să mă justific). *„Scriitorul este şi el un fel de spion"*, a spus Amos Oz, la o lansare în România a unui roman al său despre un agent secret. Dacă îi reuşeşte cartea, imaginea scriitorului despre cei „urmăriţi" devine mai reală decât viaţa şi personalitatea acestora.

Timpul toceşte vinovăţiile, iar amintirea rudei mele s-a suprapus în mare parte peste personajul meu din ***Dimineața pierdută***, care a ajuns în manualele de literatură română. **Dar o stare confuză** de nostalgie şi suferinţă se instalează în mine de câte ori îmi revin în minte amintiri despre ea, „neutilizate" în carte. Literatura vindecă rănile memoriei cu preţul transformării lor în cenuşă; bagajul de amintiri reale ale scriitorului este cu mult mai mic decât al oamenilor care nu şi le-au distrus prin scris.

*

După acele prime pagini ale instantaneului, m-am oprit: personajul meu nu avea destin şi nu ştiam ce să fac mai departe cu el. M-am întors după vreo doi ani, cu intenţia clară de a scrie o nuvelă despre bătrâneţe, sărăcie şi moarte. Trecusem între timp frontiera a ceea ce eu numesc „tinereţea eternă", vârsta cristică, acel prag de vârstă când fiecare descoperă că viaţa este nedrept de scurtă, iar cotidianul îţi rezervă neaşteptate secvenţe de film horror. Destinul personajului meu (o femeie de vârsta a treia, fosta patroană a unui mic bistrot, ajunsă în comunism croitoreasă cu ziua) mă înspăimânta, acum, când îl ştiam. Aveam impresia că mă apropii de pragul periculos al literaturii, când intri într-o specială comunicare cu stări care te pot deregla. **Sau poate era doar** spaima de a privi acele momente când viaţa îşi arată cruzimea insuportabilă.

Deocamdată, însă, sfârşitul nuvelei era încă departe, personajul meu, Vica Delcă, pe care criticii români îl vor numi cu generozitate *„un Leopold Bloom în fustă"*, călătorea printr-un Bucureşti deprimant al anilor '80. **Paradoxal, în**să, eu scriam cu o imensă plăcere, datorată desigur vitalităţii personajului, datorată limbajului său, intens colorat, pe care continuam să îl aud în drumurile mele lungi cu autobuze hârbuite, pline ochi de călători nervoşi.

*

La un moment dat mi-am dat seama că de fapt scriu un roman, nu o nuvelă. Şi tot cam atunci a trebuit din nou să mă opresc: eram prea tânără faţă de personajele mele, memoria mea era de două ori mai scurtă decât a lor. Mi-a plăcut în tinereţe să îi ascult pe oamenii vârstnici care apucaseră să trăiască în libertate. Dar acum, de când scriam ***Dimineață pierdută*** (descoperisem şi titlul, în fine), îi vânam, întârziam în casele lor în care mai rămăseseră obiecte vechi nevândute; o goană continuă după amănunte care dădea cotidianului culoarea aventurii. **Mă documentam greu în so**cietatea comunistă românească, unde istoria, disciplină ideologică, era un adevărat palimpsest, o falsificare perpetuă a evenimentelor, în funcţie de schimbările politice. Cărţile şi ziarele de dinainte de război fuseseră distruse în multe biblioteci personale, ca să nu constituie o probă de duşmănie faţă de noul regim, în vremea marilor arestări din anii '58. La *Biblioteca Academiei* le puteai consulta cu permise speciale, la ore speciale. **Eu aveam însă serviciu, familie** şi, în plus, nici nu ştiam exact ce caut.

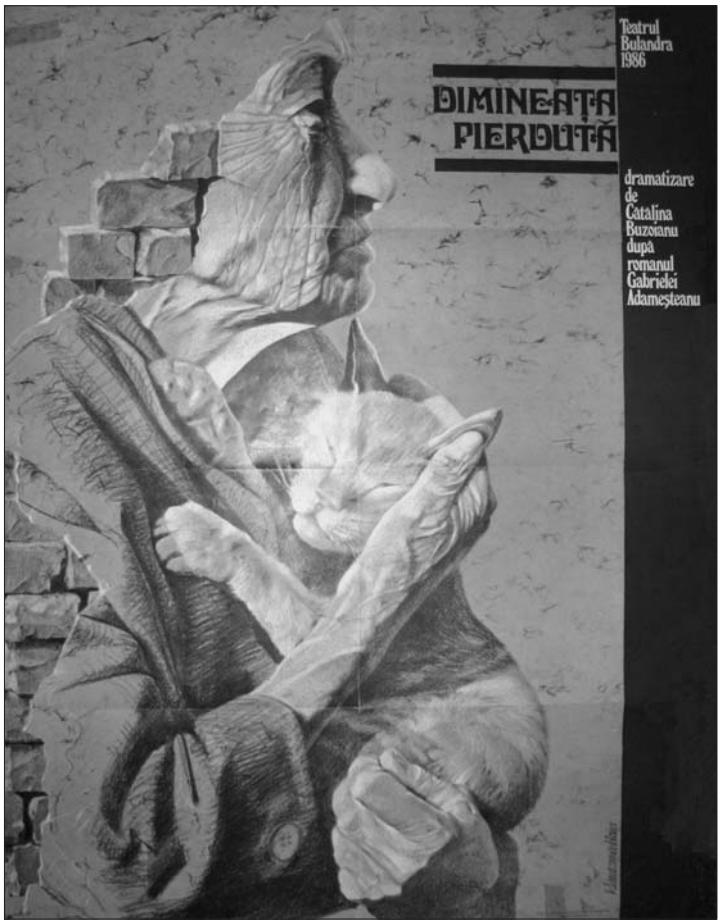

Afişul spectacolului făcut de Klára Tamás Blaier

*

Povestea fiecărei cărţi este povestea unor întâlniri – cu oameni, dar şi cu alte cărţi. Valeriu Râpeanu, directorul *Editurii Eminescu*, situată pe acelaşi culoar al Casei Scânteii cu *Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică*, unde eram redactor, mi-a împrumutat memoriile unui personaj anonim (Vasile Cancicov, fratele ministrului interbelic) axate pe anii de dinaintea intrării României în primul război mondial, alături de Aliaţi. Pe urmă am tot citit memorii din acea vreme la *Biblioteca Academiei* (incredibil de multe apărute după terminarea războiului) şi am coborât până la cele ale lui Maiorescu, tot căutându-mi personajul cel mai important al celei de a doua părţi a cărţii, adică Ştefan Mironescu. (Eugen Simion avea să spună acest lucru în cartea lui ***Scriitori români contemporani***, dar în genere comentatorii se îndrăgostesc de Vica şi nu prea mai văd restul personajelor.)

Pentru fiecare detaliu din partea a doua a cărţii am vânat muzee, expoziţii (ce fericită am fost când s-au expus câteva rochii şi uniforme de epocă la *Muzeul de Artă*). Şi am învăţat limba, destul de diferită, vorbită în casele „de la hâute" la începutul secolului, atât din memorii, cât şi din ceea ce se mai păstra în vorbirea familiilor bune, pe care eu o auzisem încă din copilărie, mai ales la mama mea adoptivă. De altfel, în casa ei am descoperit fotografia de la începutul secolului, în care mi-am găsit personajele următoare şi care este reprodusă pe programul spectacolului ***Dimineții pierdute*** făcut de Cătălina Buzoianu, la *Teatrul Bulandra*, în toamna lui 1986.

*

Nuvela se transformase în două romane, împletite: unul, al prezentului meu, adică anii '80, având ca personaje oameni vârstnici, din categorii sociale diferite, pe care comunismul le-a apropiat, păstrându-le resentimentele. **Celălalt**, „romanul retro", aflat la peste jumătate de secol distanţă, într-o vară când personajele, tinere, sunt mişcate de haosul erosului şi al războiului.

O carte începe să se scrie atunci când îi prinzi sunetul. Sunetul „romanului retro" m-a costat un an de muncă inutilă. **Scriam conştiincios şi, când re**citeam, aruncam la coş. Dar într-o zi am auzit sunetul „epocii retro". După

Distribuţia în ordinea intrării în scenă

[redacted]

Vica	Tamara Buciuceanu
	Zoe Muscan
Delcă	Valentin Uritescu
Gelu	Mihai Constantin
Ivona	Gina Patrichi
Sophie Ioaniu	Rodica Tapalagă
Nichi	Ion Besoiu
Madam Cristide	Lucia Mara
Vica (tînără)	Tora Vasilescu
Sophie Ioaniu (bătrînă)	Beate Fredanov, artistă emerită
Margot	Irina Petrescu
Ivona (copil)	Ina Apostol
Profesorul Mironescu	Victor Rebengiuc
Titi Ialomiţeanu	Marcel Iureş
	Răzvan Ionescu
Madam Ana	Zoe Muscan

Regia: Cătălina Buzoianu

Decoruri: Mihai Mădescu
Costume: Liliana Manţoc

Muzica: Mircea Florian
Consilier mişcare scenică: Miriam Răducanu

Sufleur: Ion T. Marin • Sonorizare: Alexandru Schulder
Regia tehnică: Mircea Cocolaş • Lumini: Ioan Lazăr
Asistent regie: Laurian Oniga • Asistent costume: Irina Dimiu

Şeful reginoratului: Dan Bobe; Şef ateliere: Nicolae Nicolescu; Şef maşinist: Octavian Matei; Recuzitor: Simon Alexandru; Machiaj-coafură-perucă: Gheorghe N. Constantinescu; Croitorie: Ioana Anton, Nicolae Ion; Tapiţerie: Ion Bălan, Ioan Gurău; Timplărie: Gheorghe Niţoiu; Mecanică: Marcian Stancu; Cabinieră şefă: Maria Damian.

[redacted]

aceea am manevrat limba începutului de secol şi a fiecărui personaj în funcţie de vârstă, educaţie etc. cu o pedanterie pe care nu o voi mai repeta vreodată.

Se spune acum că am una dintre cele mai bune „urechi" din literatura română, dar eu ştiu că a fost o experienţă limitată, pentru că te schimbi, de la carte la carte, şi interesul meu pentru diferenţierea stilistică a personajelor a dispărut. Cred că „urechismul" meu s-a datorat şi izolării: trăiam într-o ţară izolată din care nu ieşisem încă şi eu însămi scriam departe de viaţa literară şi nu aveam în minte ideea de a-mi vedea cărţile traduse, aşa cum nu aveam în plan să merg pe Marte. **După Revoluţie,** m-am resemnat că scrisesem o carte intraductibilă, aşa cum mi se spunea, dar Alain Paruit mi-a făcut o demonstraţie strălucită că nu există cărţi intraductibile, ci că adevăraţii traducători sunt puţini.

*

Cu „romanul retro" am construit, involuntar, o imensă paranteză, ieşind din cercul unui destin individual în spaţiul mai larg al destinului colectiv. **Poa**te am făcut-o, inconştient, doar ca să mă protejez, să amân finalul tragic?

Ştiu însă că am fost fericită în timpul celor 5 ani cât a durat scrisul acestei cărţi. Trăiam în două lumi, cea tot mai apăsătoare, a anilor '80 târzii, şi cea a unui trecut care se apropiase şi pe care îl descopeream în bătrânele case ale Bucureştiului pe care le ameninţa demolarea.

Eram într-o stare de şoc, descoperind o istorie necunoscută şi asistând, neputincioasă, la distrugerea ei zilnică. Ceauşescu demola cartierele tradiţionale ale Bucureştiului pentru construcţiile lui megalomanice. Demolarea unei case condamnate, părăsită de locatari, căreia i se scoate apoi lemnăria, ferestrele şi este distrusă treptat de buldozere, seamănă cu execuţiile medievale prelungi în piaţa publică. Îmi alesesem o casă anume, pe lângă care treceam zilnic ca să îmi imaginez în ea acţiunea romanului şi urmăream cu nelinişte demolarea care se apropia, din ambele colţuri ale străzii. Şocul evenimentelor din decembrie 1989 care a salvat-o m-a mutat, pentru aproape un deceniu, din literatură în jurnalistică.

Abia atunci s-a încheiat pentru mine istoria acestei cărţi, deşi ea între timp pornise pe drumul „clasicizării" şi îmi ridicase „cota" literară.

*

Tot ce s-a petrecut după '89 a fost, pentru mine, o replică la acel timp fără speranţă, la cartea mea, chiar. Am avut sentimentul unei uluitoare continuări a ***Dimineţii pierdute*** şi m-am simţit obligată faţă de acest „răspuns al vieţii" la scris. Evenimentele din decembrie 1989 au izbucnit foarte curând după ce semnasem un text (mai mult decât modest din perspectiva de azi, şi totuşi conţinând un anume risc din perspectiva mea de atunci), adresat conducerii de atunci a *Uniunii Scriitorilor*, alături de Ana Blandiana, Petru Creţia, Alexandru Paleologu, Gabriel Liiceanu ş.a. Textul a fost managerizat de Stelian Tănase şi în jurul transmiterii lui au apărut ulterior discuţii, despre care îmi amintesc ca prin ceaţă: în 1990 a fost publicat în revista ***Cuvântul***.

*

Tensiunea şi morţii din decembrie 1989 m-au marcat atât de mult încât nu m-am mai putut întoarce la viaţa mea de lector de editură, din care, dacă nu s-ar fi întâmplat nimic, oricum mă aşteptam să fiu aruncată. Datorită lor am fost salvată de dificultăţile pe care le aşteptam, dar mi s-a creat un sentiment de profundă vinovăţie şi recunoştinţă faţă de cei care plătiseră cu viaţa sau sănătatea lor libertatea mea.

Îndrăznesc să fac această mărturisire, deşi nu sună atât de decent cât aş vrea, doar fiindcă ştiu că sentimentele acestea le-am împărtăşit cu foarte multă lume pentru care decembrie 1989 a însemnat un prag între două vieţi.

*

Ceea ce povestesc acum, banal şi pe scurt, au trăit mulţi oameni din această ţară, atunci. Pe unii dintre ei i-am întâlnit la sediul *GDS*, în Piaţa Universităţii, la *Alianţa Civică*, la mitinguri şi marşuri sau fără nici o ocazie specială. Dacă nu i-am întâlnit, am citit despre ei, i-am ascultat, ştiu că au existat, laolaltă cu cei care gândeau altfel. Am trăit peste un deceniu în mijlocul acestei categorii de oameni, obsedată de datoria faţă de decembrie 1989. Când eram întrebată, inclusiv de prieteni din exil: *„Ce faceţi voi acolo, cu politica voastră, în toată mlaştina aia?"* cu o strâmbătură de neîncredere, dispreţ şi dezaprobare, eram cu atât mai revoltată cu cât nu eram în stare să dau un răspuns clar şi mulţumitor.

Fotografie de epocă

Pentru mine tot ce s-a petrecut după 1989 a fost uluitoarea continuare a ***Dimineţii pierdute***. Să asist la acest spectacol, pe post de figurant, nu punând cap la cap cărţi de istorie şi memorii de epocă, aşa cum făcusem până atunci, să înţeleg această ţară pe care de fapt nu o cunoşteam a fost fascinant.

Am trăit alături de mulţi alţii, cu încrâncenare disperată, acei ani, temându-ne că se va pierde şi această ultimă şansă şi vom vedea repetându-se dimineaţa pierdută a României.

*

Pare-se că România a fost salvată, dar nu de tot, pentru că multe dintre casele Bucureştiului dispar acum de la o zi la alta, mai puţin spectaculos decât în anii lui Ceauşescu: crime rapide, făcute noaptea de ucigaşi în serie, lacomi de bani. Celor condamnate deja li se înnegresc zugrăvelile scorojite şi li se împăienjenesc ochii de geamuri, în curţi înecate de bălării şi gunoaie.

Disperarea celor, tot mai numeroşi, care asistă, neputincioşi, în ciuda protestelor, asociaţiilor, emisiunilor etc., la distrugerea restului de trecut seamănă tot mai mult cu disperarea din timpul când scriam ***Dimineaţa pierdută***.

(Fragment din cartea de memorialistică ***Haos şi coerenţă***, aflată în lucru)

Ioan Ciofu, ***Ordine şi destin***, vol. I, *Academia Internaţională „Mihai Eminescu"*, 2007

Ioan Ciofu a studiat la Universitatea din Cluj, absolvind promoţia 1952. Este doctor în psihologie şi a fost cercetător principal 1 la *Institutul de Psihologie* al *Academiei Române*, acolo unde, cu o întrerupere (datorită unor vicisitudini ale timpului) a lucrat zeci de ani.

Este specializat în psihofiziologie experimentală, domeniu în care şi-a publicat mare parte din contribuţiile sale, între care cele prioritare: mecanismele neurofiziologice ale atenţiei, indicatorii de pattern fiziologic al stărilor emoţionale polare, corelatele psihofiziologice ale simulării, relevarea inaparenţelor electrofizice ale transpunerii mentale la actori, utilizarea în terapie a biofeedback-urilor multiple, elaborarea unor procedee originale de programare a creierului pentru a obţine stări speciale de conştiinţă favorabile precogniţiei provocate (subiect aflat în legătură cu tematica vol. II, dezvoltat într-un capitol special cu rezultate publicate pentru prima oară). I-au apărut cca. 100 de studii ştiinţifice în reviste de specialitate, este autor şi coautor la un număr de cărţi – una fiind de versuri şi eseuri – între care ***Tratat de psihofiziologie*** (primul de acest fel apărut la noi, pentru care a şi primit un premiu al Academiei pentru anul 1978).

Etapa ultimă a activităţii de cercetare şi teoretice începută cu cca. 20 de ani în urmă a vizat o sinteză cu un caracter globalist, de filosofie a ştiinţei. Aceasta s-a materializat până acum în două cărţi (în 1994 şi o ediţie revăzută în 1997, aflate în prezent la un stadiu cu totul depăşit) privind ipoteza constantei matematice a „numărului de aur" dovedită a fi, până la urmă, ordonatoarea numerică pentru toate tipurile de realităţi cantitative.

Prezentul volum este primul din cele două, în care se aplică această teorie a ordonării la problematica destinului uman individual.

Punerea în ordine pe care o realizează raportul „numărului de aur" în reacţiile nucleare stelare (dăm un singur exemplu) poate fi considerată, în primul moment, pentru cititorul obişnuit, ca o curiozitate ştiinţifică. Atunci când, însă, învăţând să calculeze cu această constantă datele cantitative ale intervalelor unor simple procese care au loc în bucătăria proprie (dizolvare, fierbere, scurgere, timpii de pauză şi realimentare electrică la frigider) şi va observa prezenţa aceluiaşi raport, se va trezi prizonierul unui argument de autoritate privind problematica ordonării numerice, de necontestat.

Iar în momentul în care se va întreba *cum de e posibil aceasta?* – şi va căuta răspunsuri, va fi făcut primul pas în cunoaştere, de la observaţia faptică la curiozitatea susţinută, apoi mai departe către filosofia naturii şi ştiinţei, deopotrivă.

JAN WILLEM BOS

Corupție – o mărturisire

Aveam gripă – o gripă plăcută, nu una din aceea care te ţintuieşte la pat, ci o gripă moleşită, o gripă de ceai cu miere, de lâncezit pe canapeaua apartamentului care ne fusese pus la dispoziţie, mie şi familiei mele, de către *Universitatea din Bucureşti*, unde predam în calitate de profesor invitat. Acest apartament era situat la etajul întâi al unui bloc de pe o străduţă dosnică din cartierul Parcul Tineretului, la o jumătate de oră bună de mers pe jos de la Piaţa Unirii, după perioada şederii noastre acolo o singură staţie cu metroul. Apartamentul era alcătuit din trei camere şi era amenajat cu piese de mobilier care nu se potriveau între ele în nici un fel. În sufragerie era o canapea verde, pe care mă instalasem ca să mă bucur de gripa mea, când a sunat telefonul. La celălalt capăt al firului era o femeie care părea a fi de la ţară, care n-a vrut să-şi spună numele, dar care mi-a spus că era o veche cunoştinţă şi voia să treacă pe la mine. Gripa mea n-a reuşit s-o sperie absolut deloc, ba chiar a promis că-mi aduce un leac, având în vedere că, din spusele ei, se pricepea la aşa ceva. Alte amănunte a refuzat să-mi furnizeze la telefon şi cu asta vizita ei a devenit inevitabilă.

Combaterea gripei

Şi-a făcut apariţia peste vreo oră. Înfăţişarea îi confirma accentul: o femeie între două vârste, care se simţea fără îndoială mai în largul ei la ţară decât în capitală. A adus cu ea un întreg batalion de punguţe de plastic, pe care a început să le despacheteze minuţios. Mai întâi au ieşit la iveală câteva căpăţâni de usturoi, pentru că, ceea ce trebuia să înţeleg eu era că gripa nu se găsea în cap, ci în stomac – deşi nasul meu care curgea părea să confirme contrariul –, iar stomacul putea fi curăţat cel mai bine cu usturoi. Aceluiaşi scop îi serveau şi săculeţele cu buruieni, pe care a început apoi să le etaleze şi din care trebuia preparat un ceai vindecător. Din fericire, din vorbele care-i curgeau ca dintr-o moară stricată, am putut deduce nu numai procesul de vindecare recomandat pentru gripa mea, dar şi scopul vizitei sale. Fiul ei, Doruţu, era unul dintre studenţii mei la neerlandeză şi căpătase la ultimul examen o firavă notă şase. Specializarea lui principală era engleza şi băiatul îşi tocea coatele la învăţătură în speranţa de a aduna note atât de bune încât să poată avea acces la una dintre rarele burse de studiu în Anglia. Nu cred că mama lui avea pilele politice necesare pentru a-l propulsa pe fiul ei în direcţia potrivită, însă avea, în orice caz, originile proletare autentice în avantajul său. Doar că, acum, toate eforturile sale riscau să-i fie periclitate de o notă proastă la neerlandeză, care nu era, până la urmă, mai mult decât o materie opţională. Puteam să-l ajut cumva? Ca să se asigure că această întrebare e bine înţeleasă, a scos din ultima pungă trei sticle cu tărie făcută în casă: un cognac şi două ţuici, care, de altfel, a adăugat ea, îmi puteau folosi în combaterea febrei.

De la şase la zece

Sistemul de învăţământ românesc dădea profesorilor posibilitatea de a mări ulterior nota unui student sau a unui elev. Nu trebuia decât să trec pe la administraţie, să-i măresc şasele şi puteam conta pe recunoştinţa veşnică a mamei lui Doruţu şi, bineînţeles, eram invitaţi cu această ocazie să mergem în vizită la familia lor de la ţară. Acum, chiar aşa de uşor de îmbrobodit nu eram nici eu. I-am spus că eram gata să-i mai dau fiului ei o şansă de a obţine o notă mai bună, dar că aşteptam de la el să-şi câştige nota pe merit. A fost absolut de acord cu asta. De altfel şi lui Doruţu îi părea rău că neerlandeza îi punea atâtea dificultăţi, mai ales că-l plăcea atât de mult pe simpaticul său profesor şi dorea, bineînţeles, să-şi dea silinţa de a-şi îmbunătăţi cunoştinţele de limbă neerlandeză. Şi apoi rămânea în totalitate la latitudinea mea dacă aveam să consider că el ar merita o notă mai mare... Am stabilit că eu aveam să-i fac rost de materialele necesare ca el să înveţe şi am să-l pun la treabă pe Doruţu.

Doruţu n-a devenit niciodată strălucit la neerlandeză, dar îşi făcea exerciţiile cu devotament – chiar mai bine decât m-aş fi aşteptat – şi nu lipsea niciodată la vreun seminar. Îl vedeai mereu în primele bănci, cu un zâmbet puţin tâmp şi conspirativ pe faţă. După ce şi-a dus la îndeplinire sarcina şi a venit momentul ca eu să-i măresc nota, mama lui a mai venit încă o dată în vizită, de această dată total neanunţată. Având în vedere că acum mă găseam într-o stare excelentă de sănătate, usturoiul şi buruienile nu-şi mai aveau rostul, dar umblase din nou la rezerva de trăscău.

Mai avea însă un atu în mânecă: dintr-una din sacoşe a scos un cartuş de Kent pe care voia să mi-l înmâneze. Mi

Călin Fabian, ambasadorul României la Haga şi Jan Willem Bos

l-a întins zâmbind încurcată şi a fost cât se poate de uimită când i-am refuzat darul. *„Am crezut că ăsta era cel mai important“*, mi-a spus ea. I-am explicat că eu şi cu Doruţu am făcut amândoi tot ce ne-a stat în putere ca neerlandeza lui să ajungă la un nivel mai avansat, că-i eram recunoscător pentru darurile din producţia proprie şi că aveam de gând să-i dau un nouă. Eşecul iminent al misiunii ei de a pune mâna pe un zece pentru fiul ei a fost un nou motiv de a mai declanşa încă o ofensivă maternă finală: băiatul s-a străduit atât de mult şi de fapt ar fi vrut să facă mult mai mult la neerlandeză, dar cele două specializări principale i-au ocupat tot timpul, altceva ar fi fost dacă ar fi avut neerlandeza ca specializare principală, şi aşa mai departe. Şi un ultim suspin: *„Domnul profesor, daţi-i un zece!“*. Am promis că mă mai gândesc.

După câteva zile m-am dus la administraţia *Facultăţii de Limbi Străine* să-i şterg lui Doruţu şasele cel infam din catalog. Să-i dau un zece sau mai bine să fie un nouă curat? *„Ce mă bucur pentru băiatul ăsta!“*, a strigat secretara când i-am adus la cunoştinţă intenţia cu care venisem. *„A avut atâtea de îndurat de când a făcut hepatită. Şi cu toate astea a reuşit să ia note aşa frumoase!“* Conştiinţa mi-era împăcată, hotărârea mea era luată. Am luat catalogul şi am modificat şasele într-un zece binemeritat. Mi-am pecetluit fapta aplicând parafa mea.

Gorbaciov şi Ceauşescu

Mulţi ani n-am mai aflat nimic despre Doruţu, până când, după revoluţie, m-am întâlnit întâmplător cu Sorin, unul dintre colegii lui de an, care ştiuse mereu să obţină nota zece la neerlandeză, fără insistenţele unor mame agasante şi fără trataţii alcoolice. Ne înţeleseserăm bine întotdeauna şi am rămas prieteni. *„Ce s-a întâmplat până la urmă cu Doruţu?“*, l-am întrebat eu într-o zi pe Sorin, după ce depănaserăm nişte amintiri. *„A ajuns până la urmă în Anglia?“* Se pare că n-a mai fost cazul, pentru că, de la începutul anilor optzeci nu i se mai permitea aproape nimănui să călătorească în străinătate, cu sau fără note bune sau relaţii excelente. În tot cazul, cine avea şansa de a părăsi România pe vremea aceea nu se mai întorcea înapoi. După terminarea facultăţii, Doruţu primise un post de profesor de engleză la gimnaziu, undeva în provincie. În anii perestroikăi şi galsnostului căpătase o mare simpatie faţă de liderul sovietic reformator Mihail Gorbaciov, simpatie pe care nu încerca să şi-o disimuleze. Din această cauză intrase în conflict cu directorul şcolii la care preda, care nu se abătea de la doctrina ceauşistă şi nu voia să audă de tendinţe novatoare care miroseau a democratizare. Directorul şcolii avea motive întemeiate de a bănui că Doruţu avea în posesie literatură gorbaciovistă, deci subversivă, ceea ce a raportat la Securitate, care a hotărât să-i facă o vizită tânărului profesor de engleză.

Puţin înainte de asta, Doruţu aflase din auzite că într-un magazin din oraşul unde locuia şi lucra se vindea pe sub mână şi la supraţpreţ un disc îndrăgit şi pe care multă lume şi-l dorea. Când s-a dus să întrebe de el la magazin, a fost întâmpinat cu un refuz. Vânzătoarea nu s-a înmuiat nici la oferta lui de a-i plăti dublu pentru discul pe care-l căuta şi susţinea în continuare că toate discurile se vânduseră până la ultimul. *„Şi mai voiam încă ceva*, a zis Doruţu într-un acces de disperare, *aş mai vrea un poster din acesta.“* Pe tejghea era un teanc de postere cu portretul conducătorului partidului, Nicolae Ceauşescu. Nu e verosimil ca cineva să-şi fi arătat vreodată interesul pentru o astfel de marfă nevandabilă şi, astfel, solicitarea lui Doruţu a adus-o pe vânzătoare într-o stare deosebită de nervozitate. A rulat posterul cu grijă şi dintr-odată s-a declarat dispusă să se mai uite o dată să vadă dacă n-a mai rămas totuşi vreun disc pe undeva...

Şi, astfel, Doruţu s-a dus acasă cu discul rârvnit şi cu portretul lui Ceauşescu, cumpărat într-un acces de inspiraţie, pe care – ca să mai aibă ocazia să istorisească întâmplarea prietenilor săi – l-a agăţat la loc de cinste în holul apartamentului său. Şi acolo atârna şi când l-au vizitat domnii de la Securitate, pentru a sonda cum stau lucrurile cu convingerile sale politice pro Gorbaciov. Se spune că, după ce au văzut posterul, au intrat în sufragerie, unde s-au uitat o dată împrejur, după care l-au complimentat pe Doruţu pentru apartamentul drăguţ unde locuia, după care şi-au luat numaidecât tălpăşiţa.

Sorin mi-a spus povestea asta şi a mai adăugat o mărturisire: el îi făcuse exerciţiile lui Doruţu, contra cost, bănuind că era vorba doar de nişte teme, şi nu de exerciţii suplimentare pentru mărirea unei note. Doruţu nu avusese nici timp, nici chef să aprofundeze studiul neerlandezei şi, în ciuda tuturor eforturilor mamei lui, profesorul de neerlandeză nu pricepuse că el chiar avea nevoie de o notă mai mare. Din fericire, Sorin fusese dispus să-l scoată din impas şi tembelul ăla de olandez, cu pretenţiile lui ridicole, dăduse şi el până la urmă dovadă de înţelegere. Deci totul se terminase cu bine.

Traducere de Anda Dragomir

Moderne Roemeense verhalen (***Nuvele moderne româneşti***)
Editura Atlas, Amsterdam/Anvers

Publicaţia a beneficiat de o subvenţie din partea *Institutului Cultural Român*

Sumar:
Ion Creangă – ***Povestea poveştilor***
Ion Luca Caragiale – ***La hanul lui Mânjoală***
Mateiu Ion Caragiale – ***Remember***
Mircea Eliade – ***Secretul doctorului Honigberger***
Vasile Voiculescu – ***Iubire magică***
Geo Bogza – ***Moartea lui Iacob Onisia***
Ana Blandiana – ***Amintiri din copilărie***
Horia Pătraşcu – ***Reconstituirea***
Mircea Cărtărescu – ***Arhitectul***
Liviu Antonesei – ***Povestea calului şi a căruţaşului***
Ioan Groşan – ***Trenul de noapte***
Gabriela Adameşteanu – ***L'Air du Temps***
Cristian Teodorescu – ***Glonţul de adio***
Mira Feticu – ***Mansarda cu nr. 24***

Selecţia, traducerea şi prefaţa: Jan Willem Bos

Dominique Fernandez

În primăvara lui 1965, când îmi pregăteam teza de diplomă despre ***Disoluția personajului la Proust***, cu profesorul Silvian Iosifescu, am scotocit îndelung fișierul de la *Biblioteca Academiei*, încercând zadarnic să îmi aduc la zi bibliografia critică. **Proust, mort în 1919, fusese** publicat în românește cu ***Du côté des Guermantes***, dar traducătorul lui, Radu Cioculescu, murise deja, cred că în închisoare. Marcel Proust avusese fani în România foarte repede, încă din anii '20, dar ultima carte despre el pe care am mai găsit-o, semnată cu un nume cu rezonanță spaniolă, Ramon Fernandez, era din anii '40.

Mi-am amintit-o în momentul când am fost invitată de domnul Henri Lebreton, directorul *Institutului Francez*, vineri 6 iunie, la o întâlnire cu Dominique Fernandez, împreună cu Aude Mayans, de la *Bureau du Livre*, și D. Țepeneag.

M-am gândit că este o coincidență de nume, dar nu era: Dominique Fernandez este fiul lui Ramon Fernandez, eseist și scriitor francez.

*

Dacă, din pură întâmplare, citisem o carte de Ramon Fernandez, al cărui nume a cam căzut în uitare din cauza colaborationismului său cu germanii în timpul Ocupației (poate de aceea fusese achiziționată și de noi, pe vremea când eram în această tabără), în schimb nu citisem până atunci nici una dintre cărțile fiului său, ba chiar nici nu știam nimic despre el, iar presa fusese deosebit de discretă cu vizita lui, făcută la invitația *Academiei Române*.

Și totuși, Dominique Fernandez venea în România cel puțin a cincea oară după 1990. Luase în Franța cele mai mari premii (*Goncourt* și *Médicis*) și scrisese una dintre puținele cărți documentate despre această țară, ilustrând-o cu splendidele fotografii făcute de Ferrante Ferranti.

Dialogul pe care i l-am solicitat în ultimul moment și pe care l-a acceptat imediat încearcă să fie doar o introducere în opera vastă a acestui seducător și surprinzător romancier și eseist, primit în *Academia Franceză* în 2007, a cărui ultimă carte, din 2007, se numește ***L'Art de raconter***. **El a traversat o perioadă** când în proză moda „totalitară" a fost cea a experimentului literar, dar a rămas în permanență convins că *„raconter des histoires: ce devrait être la premiere fonction du roman"*. Azi, când „noul roman" și postmodernismul chiar sunt doar capitole de istorie literară, cărțile lui Dominique Fernandez ar merita aduse de edituri sub ochii cititorilor români, pentru ca (și) prin ele să redescopere plăcerea lecturii, hrănită de un epic coerent, de un ochi fixat pe detalii concrete, de o erudiție niciodată apăsătoare.

*

A fost invitat prima oară în România în 1988 de *Institutul Cultural Francez*, într-un timp când nimeni nu mai voia să vină în România. **Dar dacă ar fi fost** disponibil venea, mi-a spus, cunoștea țările comuniste, vizitase Cehia, Ungaria, Germania de Est, îl interesa să vadă și România.

Este de altfel prezentat ca *„scriitor și călător"*, iar pe lista foarte numeroasele sale cărți figurează și cele despre țările străine, unele dintre ele vizitate împreună cu partenerul său, Ferrante Ferranti, un fotograf de excepție: ***Mère Méditerranée***, 1965; ***Les evenements de Palerme*** (1966); ***Amsterdam***, 1977; ***Les Siciliens***, 1977; ***Le promeneur amoureux, de Venise à Syracuse***, 1980; ***Le Volcan sous la ville, promenades de Naples***, 1983; ***Le banquet des anges***, ***L'Europe baroque de Rome à Pragues*** (***photographies de Ferrante Ferranti***); ***Budapest***, 1986; ***Le Radeau de la Gorgone, promenades en Sicile*** (***photographies de Ferrante Ferranti***), 1988; ***Ailes de Lumière*** (***photographies de Ferrante Ferranti***), 1989; ***La Perle et le Croissant*** (***L'Europe baroque de Naples a Saint-Petersbourg***), 1995; ***Le voyage d'Italie*** (***Dictionnaire amoureux***), ***photographies Ferrante Ferranti***, 1997; ***Rhapsodie Roumaine*** (***photographies Ferrante Ferranti***), 1998; ***Rome*** (***photographies Ferrante Ferranti***), 2004; ***Sicile***, 2006; ***Place Rouge***, 2007.

Dominique Fernandez

*

Prima vizită la noi a făcut-o în septembrie 1991. România era foarte săracă în comparație cu celelalte țări din Est, hotelul prost luminat, magazinele la fel, nimic ca lumea de mâncat. A văzut atunci minerii care au spart geamurile Hotelului Intercontinental.

Avea să mai vină de patru ori în România până să realizeze, împreună cu partenerul său Ferrante Ferranti, ***La Rhapsodie Roumaine***; el consideră că după cea a lui Paul Morand, publicată în 1935, este prima carte despre România*.

Dominique Fernandez nu este istoric, iar cartea lui, a subliniat-o în discuția noastră, nu este o carte politică, el povestește ce li se întâmplă, aventurile călătoriei. Ca să înțelegi o țară, crede el, politica nu îți servește la nimic. Sufletul unei țări se exprimă în cultură, în monumente, iar pe el îl interesa România lui Cioran, a lui Brâncuși.

Dominique Fernandez nu crede că oamenii trăiesc în istorie, de exemplu, i se pare că rușii nu s-au schimbat de pe vremea țarului până în vremea lui Putin; după 70 de ani de dictatură, oamenii sunt aceiași. El a cunoscut Rusia, și-a dat seama că nu a fost niciodată o țară democratică și, poate, spune el, democrația nici nu este un model obligatoriu pentru toți. Este o țară imensă care are nevoie de un pumn să o țină, și, oricum, nici o țară nu se schimbă prea mult în 15 ani. Istoria nu schimbă țările și le înțelegem din ce spun scriitorii, nu din ce spun oamenii politici, mi-a spus el în întâlnirea de la București. Schimbarea pe care o aduc războaiele este că unele sărăcesc și altele se îmbogățesc, iar oamenilor li se întâmplă la fel.

Dar pe el îl interesează oamenii care traversează secolele, regimurile, rămânând în esență la fel.

*

În absența cărții despre România (n-am găsit-o nici la biblioteca *Institutului Francez*), publicată în 1998, un an înainte de ultima mineriadă, atunci când încă nu știam că peste un deceniu vom fi acceptați în comunitatea europeană, am găsit într-un site impresiile lui Dominique Fernandez, alături de splendide fotografii cu arhitectura Bucureștiului, biserici și peisaje din Maramureș etc.

„România are o presă proastă. Chiar Claudio Magris care apreciază generos Europa Centrală a numit Bucureștiul «Parisul Balcanilor»... Românii sunt ironici și au devenit sceptici dacă spui ceva de bine despre România sau despre capitala ei. **Le este frică să nu fie iar păcăliți** și au o aversiune iremediabilă față de cuvintele politicoase. Vestul a vândut România rușilor la Ialta și acum îi suspectează pe cei care i-au trădat și i-au ignorat atâta timp că au față de ei o curiozitate răutăcioasă... Despre România nu se vorbește decât cu titluri mari, când este vorba despre soarta tragică a orfanilor, despre fricțiunile cu minoritatea maghiară, despre minerii care vin la București. Asupra României, atenția nu se concentrează decât atunci când este vorba despre lucruri rele. Media care a creat această imagine nu a spus nimic despre frumusețea și comorile acestei țări, unde cărțile sunt prețuite la fel de mult ca mâncarea și medicamentele. Unde este mai multă pasiune pentru cultură și suflet, mai multă curiozitate intelectuală decât în Vest, unde orice este comercial și ușor de obținut.

Despre forța morală a acestui popor, despre puterea lui de a îndura, despre inima bună și curajul pe care nu le-au distrus obscurantismul și sărăcia celor 50 de ani de dictatură. În timpul vizitelor mele nimeni nu m-a întrebat despre scandalurile din Franța, despre școlile de la periferie ale imigranților, dar mi s-a recitat din Apollinaire și Rimbaud, știuți pe dinafară. Noi nu cunoaștem numele nici unui scriitor mare al lor...

Una din cele mai perverse împărțiri a Europei în două blocuri a fost ideea că pentru turism, pentru călătoriile de plăcere numai Occidentul este de dorit, iar Estul interesează doar politicienii și economiștii. Am vizitat România de patru ori în 6 ani, la fel cum am vizitat Spania și Italia."

*

Una dintre ocaziile vizitelor anterioare în România a fost, în 1995, apariția singurei lui cărți traduse în românește până acum, ***Îngerul destinului*** / ***La main de l'ange***, care luase *Premiul Goncourt* în 1982. Este o carte fastuoasă, pasionantă care retrasează destinul regizorului Pier Paolo Passolini și asasinarea lui controversată (motive politice sau erotice?) la Ostia, în 1957. O încercare de a reconstitui destinul lui Passolini, care a scăpat istoricilor literari. Nu este un reportaj, nici pe departe, cu toate că Dominique Fernandez îl cunoștea, îi cunoștea și filmele, cărțile; dar nu a vorbit cu el, de altfel Passolini era un om tăcut. Cartea care a luat *Goncourt*-ul și a intrat în *Poche* merită o prezentare mai amănunțită, pe care o amân pentru data viitoare, ca și sfârșitul discuției noastre, când vom atinge tema homosexualității lui asumate.

*

Născut la 25 august în cartierul rezidențial Neuilly-sur-Seine, **Dominique** Fernandez **a scris primul lui roman la** 11 ani. **Mi-a spus că avea nevoie să** scrie ca să se izoleze într-o lume doar a lui. A terminat *Școala Normală Superioară* și și-a luat diploma în italiană; multe dintre cărțile de călătorii, dar și ficțiunile sale vor avea Italia drept cadru. **În 1957 îl găsim profesor la** *Institutul Francez* din Neapole. Primul roman publicat în 1956 la *Grasset* este ***L'écorce des pierres***, titlu inspirat de un vers (*„un pure esprit ça croit sous l'écorce des pierres"*). Teza de doctorat, ***L'échec de Pavese***, care va deveni carte abia în 1967, este momentul în care inventează *„psiho-biografia"*, formula care va defini multe dintre romanele și eseurile sale. În același timp se afirmă în presa franceză (***La Quinzaine Litteraire***, ***L'Express***, ***Le Nouvel Observateur***) ca scriitor și critic literar.

*

Lista romanelor lui este foarte lungă: ***L'Aube*** (1962); ***Lettre à Dora*** (1969); ***Les enfants de Gogol*** (1971), ***Porporino sau misterele din Neapole***, 1974. Cu această frescă despre istoria unui castrat din secolul XVIII, care oferă o lectură istorică, ideologică și freudiană, el obține *Premiul Médicis*. **Cel mai liber** secol în privința sexualității a fost secolul XVIII, mi-a spus **Dominique Fernandez, mulți dintre marii pictori ai Renașterii** – Botticelli, Caravaggio, Michelangelo, Leonardo Da Vinci – au fost homosexuali. Poate că într-adevăr Gioconda este un bărbat tânăr, iar Madona lui Caravaggio era o prostituată. Pictorii își luau iubitele sau soțiile drept model, femeile pe atunci nu aveau voie să pozeze, ci doar prostituatele, iar Caravaggio nu a iubit nici o femeie. Epoca nu le-a făcut alte restricții, însă perioada victoriană va fixa rolurile – pentru femei, pentru bărbați.

Urmează alte cărți: ***L'étoile rose***, 1978, în care își afirmă homosexualtatea; ***Une fleur de jasmin à l'oreille***, 1980; ***Signor Giovanni***, 1981; ***Dans la main de l'ange***, 1982; ***L'amour***, 1986; ***La gloire du paria***, 1987; ***L'école du Sud***, 1991; ***Porfirio & Constance***, 1991; ***Le dernier des Médicis***, 1991; ***Tribunal d'honneur***, 1997; ***Nicolas***; ***La course à l'abime***, 2003; ***Jérémie! Jérémie!*** (***Sur les traces d'Alexandre Dumas***), 2006.

În mod paradoxal, după părerea lui Dominique Fernandez, libertatea nu este propice artistului homosexual. **Artistul se opune societății**, opera lui este un protest, iar cel aflat într-o margine se gândește mai mult, este mai creativ. Nu întâmplător în Viena habsburgică toți marii artiști au fost evrei. Politica nu face o bună literatură și ești mult mai puțin **creativ dacă nu ai la ce să te** opui. **Foștii disidenți, inclusiv Soljenițîn,** au avut o problemă când s-au văzut în libertate. ***O zi din viața lui Ivan Denisovici*** este mult mai interesantă decât literatura ulterioară a lui Soljenițîn, crede Dominique Fernandez.

(*Urmare în numărul viitor*)

Gabriela Adameșteanu

* **Dar între ele mai există best-seller-ul lui R.G. Waldeck, apărut în 1942,** ***Athénée Palace***, despre care voi scrie într-unul din numerele viitoare.

RĂZVAN BRĂILEANU

IRON MAIDEN i-au lăsat pe români fără glas

Peste 20.000 de spectatori au participat pe 4 august la concertul *Iron Maiden* de la Bucureşti, pentru mulţi dintre ei fiind cel mai bun show pe care l-au văzut vreodată.

O scenă cu decoruri egiptene, lumini şi efecte pirotehnice spectaculoase, un repertoriu care a trecut în revistă multe dintre melodiile cu care au crescut rockerii români în anii '80–'90, profesionalism şi energie debordantă din partea trupei, dar şi, nu în ultimul rând, o mare de fani dezlănţuiţi au făcut din concertul *Iron Maiden* de pe *Stadionul Cotroceni* unul dintre principalele evenimente muzicale ale anului în curs.

Pionieri ai genului *New Wave of British Heavy Metal*, *Iron Maiden* au lansat 14 albume de studio în aproape 30 de ani de carieră. Recunoscută în întreaga lume ca fiind una dintre cele mai celebre trupe rock ale tuturor timpurilor, cu peste 80 de milioane de albume vândute şi turnee spectaculoase, *Iron Maiden* au inventat un sound care s-a dovedit valabil şi peste zeci de ani. După primele două albume, trupa a ajuns la o componenţă stabilă, care, cu două sincope, se păstrează şi azi: Bruce Dickinson (voce), Steve Harris (bass), Adrian Smith (chitară), Dave Murray (chitară) şi Nicko McBrain (tobe). Sincopele despre care vorbeam se referă la: plecarea lui Adrian Smith şi înlocuirea lui cu Janick Gers; plecarea lui Bruce Dickinson şi înlocuirea lui cu Blaze Bailey; revenirea lui Dickinson şi a lui Smith şi păstrarea în componenţă a lui Gers – astfel, *Iron Maiden* are în componenţă acum trei chitarişti, care dau o forţă aparte preştaţiilor live.

Încă din decembrie anul trecut, de când s-a anunţat concertul, românii s-au înghesuit să cumpere bilete în zonele cele mai bune ale stadionului, astfel încât, în ziua spectacolului, arena era arhiplină. Am văzut în public rockeri de toate vârstele, inclusiv familii cu copii, oameni care îi aşteptau pe *Iron Maiden* de mai bine de 20 ani. E drept, acesta nu a fost primul concert *Iron Maiden* în România. În 1995, la *Sala Polivalentă*, *Iron Maiden* ofereau publicului românesc un concert „de avarie", într-o formulă de provizorat: vocalul Bruce Dickinson părăsise trupa şi fusese înlocuit de neinspiratul Blaze Bailey, care s-a găsit

să salute publicul bucureştean cu *„Hello, Budapest!"*. Aşa că Show-ul trupei *Iron Maiden* în România a fost, din toate punctele de vedere, cel din 2008. Chiar basistul Steve Harris declara anul trecut: *„Deşi am vizitat Bucureştiul în 1995, aceasta va fi prima oară când fanii noştri îl vor vedea pe Bruce cântând piesele clasice. Aşa că va fi ca şi cum am cânta în România pentru prima oară!"*.

Concertul de pe *Stadionul Cotroceni*, organizat de *Emag!c Entertainment*, a făcut parte din turneul *Somewhere Back in Time*, în care *Iron Maiden* s-au axat pe piese de pe primele 8 albume. În deschidere au cântat Lauren Harris (fata basistului Steve Harris) şi românii de la *Trooper*. Pentru aceştia din urmă, mari fani *Iron Maiden* (chiar numele formaţiei vine de la o melodie a britanicilor), a fost cel mai important recital din carieră. Deşi s-au confruntat cu o pană de curent chiar în mijlocul unei piese, *Trooper* au demonstrat că sunt cea mai în formă trupă de heavy metal românească.

La orele 21, cu o punctualitate britanică neştirbită, *Iron Maiden* şi-au făcut intrarea în scenă, după ce în boxe s-a auzit discursul lui Winston Churchill din 1940, care îndemna Marea Britanie la rezistenţă împotriva naziştilor. Prima piesă, ***Aces High***, a continuat ideea din speech-ul lui Churchill, versurile spunând povestea piloţilor britanici din al doilea război mondial. Publicul a explodat pur şi simplu la apariţia pe scenă a show-man-ului Bruce Dickinson, care, la cei 50 de ani ai săi, a alergat şi a comunicat cu spectatorii, fără a mai pune la socoteală excelenta prestaţie vocală de-a lungul întregului concert.

Timp de aproape două ore, *Iron Maiden* au trecut în revistă marile hituri din anii '80. Scena cu motive egiptene (folosită în turneul de promovare a albumului ***Powerslave*** din 1985) a fost garnisită cu background-uri care se potriveau tematic cu piesele cântate. Bruce Dickinson a salutat şi a glumit cu publicul, care l-a aplaudat minute în şir. Merită menţionat faptul că trupa a ajuns la Bucureşti la bordul propriei aeronave, *Ed Force One*, pilotată chiar de Bruce Dickinson! Aşa că acesta n-a avut probleme să ştie în ce oraş se află, spre deosebire de predecesorul său din 1995...

Momentele principale ale concertului au fost, în mare: Bruce Dickinson, îmbrăcat în tunică roşie, fluturând steagul britanic pe piesa ***The Troooper***; acelaşi Dickinson, purtând o mască mortuară egipteană în timpul melodiei ***Powerslave***; apariţia pe scenă a lui Eddie, monstrul-mascotă a trupei, prezent pe coperta fiecărui album *Iron Maiden*; nu în ultimul rând, reacţia fantastică a publicului, mai ales pe piesa ***Fear of the Dark*** (singura care nu se află pe primele 8 albume, dar cântată în fiecare concert din 1992 încoace). Cei prezenţi pe gazon sau în tribune au cântat toate piesele împreună cu trupa, iar mulţi dintre ei (inclusiv semnatarul acestor rânduri) au rămas fără voce în urma concertului, dar a meritat! După ultima piesă de la bis, ***Hallowed Be Thy Name***, şi după promisiunea că trupa se va întoarce să concerteze în România în următorul turneu, miile de rockeri de pe *Stadionul Cotroceni* au plecat fericiţi.